

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta
Katedra sociální práce

Bakalářská práce

Tereza Maňourová

Student s tělesným postižením na Univerzitě Karlově

Student with handicap at Charles University

Praha 2010

vedoucí práce: PhDr. Pavla Kodymová, PhD.

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat všem, kteří mi se vznikem této práce pomáhali, a to především:

Vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Pavle Kodymové, PhD. za obětavé a trpělivé vedení, cenné rady, velkou ochotu a čas. Dále Doc. Ing. Daliboru Holdovi, CSc. za rady k praktické části.

Také bych chtěla poděkovat všem studentům, kteří mi poskytli svůj čas, a umožnili mi vytvořit praktickou část bakalářské práce.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

Souhlasím s tím, aby byla tato práce zpřístupněna veřejnosti pro účely výzkumu a soukromého studia.

V Praze dne

podpis

ANOTACE

Tato práce se zabývá životem studenta s tělesným postižením na vysoké škole. Cílem bylo ukázat úskalí a bariéry, se kterými se student setkává během studentského života. Druhá část obsahuje přehled aktuálních mezinárodních dokumentů, které se týkají problematiky studenta se zdravotním (tělesným) postižením na vysoké škole. Také jsem zde chtěla nastínit poslední trendy a změnu přístupu společnosti k handicapovaným spoluobčanům. Poslední kapitola teoretické části popisuje služby dostupné na Univerzitě Karlově studentům s tělesným postižením.

Praktická část má za úkol ukázat životní realitu studenta s handicapem ve společnosti a na Univerzitě Karlově.

Klíčová slova, která v práci užívám, jsou: postižení, tělesné postižení, život s tělesným postižením, sociální inkluze.

ANNOTATION

This thesis is a description of the life of students with handicap, who are studying at university. The aim is to show difficulties and barriers, which the students meet during their student life. The second part contains the overview of current international standards and procedures, regarding the subject of students with physical disabilities at university. Also I would like to show recent trends and changes of approach in society toward fellow-citizens with handicaps. The last chapter of the theoretic part describes the services which are accessible at Charles University to students with handicaps.

The practical part shows the life situation of students with handicaps in society and at Charles University.

The key words, which are used in this thesis, are: disability, handicap, life with handicap, social inclusion.

OBSAH

ÚVOD.....	7
-----------	---

TEORETICKÁ ČÁST

1. STUDENT VYSOKÉ ŠKOLY S TĚLESNÝM POSTIŽENÍM	9
1.1 Tělesné postižení	9
1.1.1 Charakteristika studentů s tělesným postižením	11
1.1.2 Rehabilitace	12
1.2 Období vstupu do vysokoškolského studia	13
1.2.1 Vývojové úkoly adolescent	13
1.2.2 Vývojové otázky	14
1.2.3 Partnerský vztah	14
1.3 Podpora tělesně postižených studentů na vysoké škole	15
1.3.1 Přístupnost prostředí vysokých škol a identifikace architektonických bariér	15
1.4 Počátek studia na vysoké škole	18
1.4.1 Životní situace vysokoškolských studentů s tělesným postižením	19
1.4.2 Pedagogická podpora	21
1.4.3 Komunikace	22

2. ZAKOTVENÍ PRÁV STUDENTŮ S TĚLESNÝM POSTIŽENÍM

V MEZINÁRODNÍCH DOKUMENTECH	23
2.1 OSN	23
2.2 Medicínský model x sociální model	24
2.3. Sociální inkluze a inkluzivní vzdělávání	25
2.4. Student na VŠ s tělesným handicapem v České republice	29
2.4.1 MŠMT	31
2.4.2 MPSV	32

3. UNIVERZITNÍ SYSTÉM PODPORY NA UK

3.1 Charakteristika podpory pro studenty se speciálními potřebami	35
3.1.1 Čtyři zdroje podpory – jejich kompetence	36

3.2 Poradenské služby pro studenty s tělesným postižením na vysoké škole	38
3.3 Univerzitní pracoviště poskytující podporu studentům se speciálními potřebami	39
3.3.1 Kancelář pro studenty se speciálními potřebami	39
3.3.2 Další univerzitní pracoviště	42
3.4 Organizace	43

PRAKTICKÁ ČÁST

4. SONDA DO PROBLEMATIKY ŽIVOTNÍ REALITY STUDENTA S

TĚLESNÝM POSTIŽENÍM	45
4.1 Formulace cílů a metodika	45
4.2 Výsledky sondy	46

ZÁVĚR.....	49
-------------------	-----------

POUŽITÉ ZDROJE A LITERATURA

PŘÍLOHY

ÚVOD

V předkládané práci se zabývám problematikou studenta s tělesným postižením, který studuje na Univerzitě Karlově. Téma jsem si zvolila proto, že mě problematika tělesně postižených osob zajímá a chtěla bych se jí i v budoucnu nadále zabývat.

Zajímám se o to, proč tak nízký počet studentů s tělesným postižením studuje na vysoké škole, jaká je jejich situace ve společnosti a s jakými problémy se setkávají. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část, ve které jsem chtěla zjistit, jak ke studentům s tělesným postižením přistupuje společnost a jak se jim studuje na Univerzitě Karlově.

V Česku žije podle odhadu Českého statistického úřadu přes milion osob se zdravotním postižením. Jejich podíl představuje téměř deset procent z celkové populace. Toto číslo není zanedbatelné, je důležité tyto osoby plnohodnotně zapojit do všech složek života.

V roce 2007 proběhlo Výběrové šetření zdravotně postižených VŠPO 07 provedené Českým statistickým úřadem. „Vysokoškolské vzdělání dosáhlo 8% mužů a 5% žen se zdravotním postižením. Vzdělanostní struktura zdravotně postižených je v ČR (stejně jako i ve většině ostatních vyspělých zemí) horší než v populaci jako celku. Podíl osob, které mají středoškolské vzdělání s maturitou, dosáhl u zdravotně postižených 20% a v celkové populaci 27%.

Zastoupení osob se středním vzděláním bez maturity a vyšším činí v celostátním úhrnu mezi osobami ekonomicky aktivními ve věku 15 – 59 let 81%, mezi osobami se zdravotním postižením 50%. Je nutné zdůraznit, že nižší vzdělání a kvalifikace je výrazným handicapem i pro osoby bez zdravotního postižení, a to zejména s ohledem na trvale klesající poptávku po nekvalifikované pracovní síle.“ (<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/3309-08>)

„Studenti se speciálními vzdělávacími potřebami mohou studovat bez problémů na většině českých vysokých škol. Většina škol má vytvořená střediska pro pomoc studentům se specifickými nároky nebo alespoň kontaktní osoby. Jejich úkolem je zajišťovat, aby studijní obory akreditované na univerzitě byly přístupné studentům se speciálními vzdělávacími potřebami.“ (<http://www.european-agency.org/agency-projects/heag>)

Podpora studenta vysoké školy, který má tělesný handicap, je důležitý úkol společnosti. Je to cesta, jak se vyhnout segregaci, sociálnímu vyloučení, zvyšuje dovednosti a kompetence uplatnění ve společnosti.

Vzdělávání lze v současnosti považovat i za jeden nejvýznamnějších faktorů sociální stratifikace. Z tohoto důvodu je vzdělání klíčovým prvkem při prevenci a řešení problémů souvisejících se sociálním vyloučením a také s chudobou. Proto by měla být snaha zpřístupňovat školy osobám s tělesným handicapem.

Při studiu na vysoké škole by měly být vyvíjeny snahy, aby studenti získali nejen vzdělání ve svém oboru, ale také aby získali nadoborové kompetence, popř. přesah do jiného oboru, díky kterým by se jim zvýšila zaměstnatelnost a možnost uplatnění v budoucím životě. V případě studentů s tělesným handicapem by se mělo využívat inovativních prvků, e-learningu, využití informačních technologií.

TEORETICKÁ ČÁST

1. STUDENT VYSOKÉ ŠKOLY S TĚLESNÝM POSTIŽENÍM

1.1 Tělesné postižení

V této práci se zaměřuji na studenty s tělesným postižením, vycházím především z těchto pojmů: postižení, handicap, zdravotní postižení, tělesné postižení a co život s tělesným postižením znamená.

Postižení

„Termín „postižení“ zahrnuje velké množství různých funkčních omezení, která se vyskytují v každé populaci ve všech zemích světa. Lidé mohou být postižení fyzickou, mentální nebo smyslovou vadou, zdravotním stavem nebo duševním onemocněním. Takovéto vady, stavy nebo onemocnění mohou být trvalého nebo přechodného rázu.“ (Standardní pravidla pro vyrovnávání příležitostí pro zdravotně postižené děti, mládež a dospělé osoby, 1993)

Handicap

Handicap je „nepříznivá sociální situace člověka vyplývající z poruchy nebo omezené schopnosti (disability). Handikepovaný člověk nemůže naplňovat očekávání, která jsou v dané době a kultuře spojována s „normalitou“. Člověk může být znevýhodněn v orientaci, samostatném pohybu, ve vedení samostatného života (**h.** může ovlivňovat zvláště instrumentální všední činnosti, jakými jsou nakupování, vaření, uklízení, cestování, nebo bazální všední činnosti, jimiž jsou jídlo, udržování hygieny, oblékání, chůze), ve schopnosti se ekonomicky zajistit (tj. vydělat si peníze), v sociálních kontaktech apod. Zatímco poruchy nebo omezení schopnosti mohou být neovlivnitelné (např. způsobené vrozenou vadou, nevyléčitelnou nemocí), **h.** olivnitelný je – je třeba jej kompenzovat systémovými opatřeními (např. odstraňováním architektonických bariér), změnami v postojích většiny, případně pomáháním, které sahá podle závažnosti postižení od výpomoci až po intenzivní péči v ústavním zařízení.“ (Matoušek, 2008)

„Handicap je ztráta nebo omezení příležitosti účastnit se života společnosti na stejné úrovni jako ostatní. Termín "handicap" označuje konflikt osoby s postižením a prostředím.

Účelem tohoto termínu je položit důraz na nedostatky v prostředí i v mnoha organizovaných aktivitách ve společnosti, např. informacích, komunikaci a vzdělávání, které zabraňují osobám se zdravotním postižením, aby se zapojily za vyrovnaných podmínek.“ (Standardní pravidla pro vyrovnávání příležitostí pro zdravotně postižené děti, mládež a dospělé osoby, 1993)

Zdravotní postižení

„V řadě případů prezentovaných např. v médiích pojmy zdravotní a tělesné postižení v podstatě splývají. Někdy bývají udávána jako synonyma, jindy jako souhrnný pojem. Zákon č.561/2004 Sb.¹ zařazuje tělesné postižení (vedle mentálního, zrakového nebo sluchového postižení, vad řeči, souběžného postižení více vadami, autismu, a vývojových poruch učení nebo chování) jako jednu z forem zdravotního postižení. Jako zdravotní znevýhodnění je pak chápáno zdravotní oslabení, dlouhodobá nemoc nebo lehčí zdravotní poruchy vedoucí k poruchám učení a chování, které vyžadují zohlednění při vzdělávání. Zákon č. 435/2004 Sb.² hovoří v širších souvislostech o zdravotním postižení a rozděluje zdravotně postižené občany pro účely uplatnění v soustavném zaměstnání do tří kategorií podle stupně zdravotního postižení:

- **osoba zdravotně znevýhodněná** (dříve občan se změněnou pracovní schopností)
- **osoba se zdravotním postižením** (pobírá částečný invalidní důchod)
- **osoba s těžším zdravotním postižením** (pobírá plný invalidní důchod)“ (Fischer, Škoda, 2008)

Tělesné postižení

„Pojem tělesného postižení bývá obvykle redukován pouze na postižení pohybového ústrojí. Jako tělesně postižená je obecně vnímaná osoba, jejíž pohybový handicap je zjevný a nedá se přehlédnout. Také zákon, který vymezuje tělesná postižení, se omezil pouze na takové definice tělesně postižených, které mají přímou souvislost s pohybovým postižením.“ (<http://www.brno.cz/download/osp/>)

V případě tělesného postižení „jsou narušeny roe, které postižený ve společnosti zastává: soběstačnost, schopnost cestovat, partnerská a rodinná role, pracovní a zájmová činnost.“ (Diderot, 1999)

Základními symptomy, kterými se definují tělesně postižení lidé, je porušení motoriky, a to jak z hlediska kvalitativního, tak kvantitativního. U tělesně postižených se jedná o viditelné postižení dolních či horních končetin. Tělesná postižení mohou být vrozená

¹ Zákon 561/2004 Sb., o předškolním, základním a středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání

² Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti

(dědičná, předporodní, porodní, poporodní úraz) nebo získaná (úrazem, chorobou, vliv léků). Získaná postižení, narozdíl od vrozených, mohou vzniknout v kterémkoliv období života člověka.

Votava, 2003 definuje osoby s tělesným postižením takto: „jedná se především o poruchy hybného ústrojí, tedy osoby, jejichž diagnóza spadá do oblasti neurologie, ortopedie a traumatologie, nebo revmatologie. Z postižení získaných v dospělosti sem patří např. stav po cévní mozkové příhodě, po zánětech CNS, následky poranění míchy, stavy po poranění mozku, roztroušená skleróza, amputace končetin, artritidy, artrózy aj. Z postižených od časného dětství např. dětská mozková obrna, muskulární dystrofie, vrozený rozštěp míchy, hereditární neuropatie, poruchy růstu aj.“

Život s tělesným postižením

Vzhledem k tomu, že pohyb je jedním ze základních projevů člověka, jeho nedostatečnost se projevuje v celkovém tělesném i duševním stavu. Psychika těchto lidí je často ovlivněna viditelností postižení a reakcemi na ně ostatními lidmi. Pro člověka je těžké být na někom závislý a pro tělesně postiženého je to každodenní trauma, které musí překonávat. Bohužel okolí často odsoudí tělesně (resp.zdravotně) postiženého člověka, aniž by vědělo něco bližšího o konkrétním postižení a často takového člověka stigmatizuje. Toto společenské (ne)přijetí v postiženém vyvolává řadu nepříjemných pocitů, které mohou vyústit v pocity méněcennosti a uzavřenosti.

Často se stává, že si lidé pletou tělesné a mentální postižení, zvláště pokud má člověk zvláštní pohybové projevy jako jsou potíže s artikulací, spasmy, trhané pohyby apod. Někdy dokonce člověka s tělesným postižením ignorují a komunikují pouze s jeho asistentem. Tímto chováním ho diskriminují. Diskriminace však může být i pozitivní, kdy se člověku dostává více výhod a podpory, než je potřeba. Proti této diskriminaci je nutné bojovat a podle mého názoru nejlepší „zbrání“ je zlepšení informovanosti o problematice nejen tělesných, ale i zdravotních postižení a otevřená komunikace o nich.

Z těchto důvodů mladý člověk s tělesným postižením musí sbírat hodně odvahy a chuť, aby se odhodlal například k dalšímu studiu či přípravě na jeho budoucí povolání.

1.1.1 Charakteristika studentů s tělesným postižením

Studenti s tělesným postižením jsou specifickou skupinou, která stojí před složitými úkoly. Je to různorodá skupina, kde jednotlivci se musejí vypořádat jak s celou řadou vývojových úkolů spojené s věkem³, tak také se specifiky svého postižení. Není pro ně snadné

³ Pozn.: Podrobněji se o nich zmiňuji v podkapitole 1.2 Období vstupu do vysokoškolského studia.

rozhodnout se po studiu střední školy pro další pokračování ve vzdělávání, protože se začínají setkávat s více překážkami.

V tomto věku se k nim již nepřistupuje s takovými ohledy, jak na to byli celý svůj dosavadní život zvyklí. Jsou zapojováni do kolektivu se studenty, kteří nemají speciální potřeby, učitelé již s nimi jednájí jako s dospělými osobami a již by se neměli spoléhat na tak rozsáhlou pomoc rodiny. Je jejich svobodným rozhodnutím a jejich zodpovědností začít studovat vysokou školu (jako pro každého vysokoškolského studenta), ale rozhodně by se jim měla poskytnout podpora, pomoc a připravit takové podmínky, aby jim bylo umožněno studovat ve stejné míře jako ostatním studentům.

1.1.2 Rehabilitace

Jedním z řešení situace je rehabilitace na celospolečenské úrovni. „Rehabilitace je proces, jehož cílem je umožnit osobám se zdravotním postižením, aby dosáhly a zachovaly si optimální fyzickou, smyslovou, intelektovou, psychickou a/nebo sociální úroveň funkcí, tedy poskytnout jim prostředky pro změnu jejich života směrem k dosažení vyšší úrovně nezávislosti. Rehabilitace může zahrnovat opatření pro zajištění a/nebo obnovu funkcí, nebo opatření kompenzující ztrátu nebo absenci funkce nebo funkční omezení. Rehabilitační proces nezahrnuje počáteční lékařskou péči. Jeho součástí je široká škála opatření a činností od spíše základní a obecné rehabilitace k cíleným aktivitám, např. rehabilitaci pracovní.“ (Standardní pravidla pro vyrovnávání příležitostí pro zdravotně postižené děti, mládež a dospělé osoby, 1993)

Jak uvádí Votava, 2003 ve své práci *Ucelená rehabilitace osob se zdravotním postižením* „Rehabilitace je vzájemně provázaný a koordinovaný celospolečenský systém. Jde o včasné, plynulé a koordinované úsilí o co nejrychlejší a co nejširší zapojení občanů, kteří rehabilitaci potřebují pro stav po úrazu, nemoci nebo vrozené vadě, do všech obvyklých aktivit společenského života. Cílem této politiky je zaručit plnou a aktivní účast těchto občanů na životě společnosti a pomoci jim vést, pokud je to možné, samostatný život. Na rehabilitaci ve zdravotnictví navazují prostředky sociální rehabilitace, sociálních služeb (zákon č. 108/2006 Sb., zákon o sociálních službách a další sociální zákony), pedagogické prostředky rehabilitace (zákon o základním, středním a vysokém školství atd.) a předpracovní a pracovní rehabilitace (zákon o zaměstnanosti).“

„Ke stanovení rehabilitačního plánu osob s určitou zdravotní kondicí je používána koncepce Mezinárodní Klasifikace Funkční Schopnosti, Disability a Zdraví – MKF (International Classification of Functioning, Disability and Health – ICF), schválená roku

2001 Světovým zdravotním shromážděním (WHA – World Health Assembly). Státy Evropské unie přijaly tuto klasifikaci jako základní filozofii a politiku rehabilitace. V ČR není klasifikaci všeobecně známá, je potřebné se s klasifikací seznámit a začít ji používat v praxi.“

Sociální inkluze⁴ je důležitou složkou sociální rehabilitace, jedná se o přirozené zapojení jedince do společnosti.

1.2 Období vstupu do vysokoškolského studia

Období, kdy se člověk rozhoduje, zda jít studovat vysokou školu, je složité a je třeba ho pojmout v celém kontextu. Je to životní fáze, kdy se student střední školy stává postupně dospělým jedincem, který přebírá zodpovědnost za svůj život, co studuje a rozhoduje se, co by chtěl jednou v budoucnosti dělat. S tímto obdobím se pojí mnoho úskalí.

1.2.1 Vývojové úkoly adolescenta

Jedinec vstupuje do vysokoškolského studia v období adolescence. V tomto období mají všichni adolescenti před sebou několik vývojových úkolů a otázek.

Podle Eriksona, 1965 v tomto stadiu člověk prožívá vývojovou krizi *identitu proti zmatení rolí*, kdy probíhá velmi těsně vedle sebe příslib objevení a hrozba ztráty sebe samého. V tomto stadiu se sjednocují všechny představy mladého člověka o sobě samém. Člověk věří, že jeho sebepojetí odpovídá obrazu, jak ho vnímají druzí.

Pro mladého člověka, který se nějakým způsobem odlišuje od většiny a je jeho situace ztížena závislostí na pomoci od druhých, je tento úkol velice obtížný. Najít se a najít své místo ve společnosti sám za sebe a ujistit se o své vlastní hodnotě pro společnost. Ale pokud se to povede a objeví možnost a odvalu takto fungovat, pak je pro něj mnohem snazší žít život zdravého jedince.

Důležitým úkolem je rostoucí samostatnost. Především snižovat závislost na rodičích, což pro tělesně postiženého člověka znamená více se spolehnout na profesionální či dobrovolnickou službu jiné osoby, než je rodinný příslušník. O míře využití asistence si rozhoduje adolescent již sám, což znamená, že si sám určuje míru své osobní autonomie a akční samostatnosti. Samozřejmě zde zůstává jistá finanční závislost na rodičích, ze které by se adolescent měl postupně vymaňovat.

⁴ Pozn.: Podrobněji se budu tímto tématem zabývat v podkapitole 2.3 Sociální inkluze a inkluzivní vzdělávání.

1.2.2 Vývojové otázky

Mezi nejdůležitější otázky patří „kdo jsem“ a „kam patřím“. Osobní identita vyplývá z psychofyzické identity (jak je jedinec sžit sám se sebou) a ze sociální identity (jak žije s okolím, jaké má místo v sociálních vztazích), přičemž zralost obou stránek identity určuje úroveň seberegulace a sebekontroly jedince. Hledání sebe sama, snaha najít odpověď na otázku „kdo jsem“, potřeba si ověřit, co všechno jsem schopen vydržet (a to i ve fyzické zátěži) patří do období adolescence, je to doba experimentů. Adolescenční jedinec se snaží najít životní program, koncepci, zformulovat to, čím se chce v budoucnu zabývat, ale stále je toto období ještě nestabilní pro životní program. Teprve si volí obor na vysoké škole nebo profesi, ale může přehodnocovat. Dokončuje se příprava společenského uplatnění. (Hájková in Květoňová, 2007)

Je to velká zkouška pro tělesně postiženého studenta. Začíná přebírat zodpovědnost sám za sebe. Musí se začít vnímat jako samostatný jedinec, i když závislý na okolní pomoci.

1.2.3 Partnerský vztah

I u handicapovaného člověka hraje v jeho životě partnerský vztah důležitou roli. Mladý člověk v tomto období dělá vážný krok k opačnému pohlaví, hledá perspektivní vztah. Partnerský vztah může být pro adolescenta s tělesným postižením důkazem, že je rovnocenný s ostatními, potvrzuje mu jeho vlastní hodnotu. S tím je spojen i tělesný vzhled, který je důležitou součástí sebepojetí jedince.

Také je to období osobních krizí (rozchody ohlašují osobní krize) – konec období ohlašuje úlevu, pocity mládí, síly, krásy, citové oblasti, prožitky klidu. Vstup do adolescence je období dozrávání, tvořivosti, hledáním vlastního uplatnění, talentu. Životní perspektiva a kvalita života je podmíněna participací na všech složkách společenského života, zahrnující i vysokoškolské studium, avšak záleží na jejich dostupnosti a bezbariérovosti.

Mladý člověk v tomto věku hledá sám sebe, hledá si své místo ve společnosti a v jeho budoucím životě, hledá někoho, s kým tento život bude sdílet. V případě nějaké odlišnosti ve společnosti má jedinec hledání těžší. Musí zvážit, co je pro něj možné a dostupné, chování společnosti k němu je jiné než k lidem bez odlišnosti a on si musí uvědomit, kdo je.

Vzhledem k těmto složitým úkolům je nutná podpora. Je důležité, aby se společnost chovala inkluzivně. Platí to ve všech složkách života. Jednou z nich je samozřejmě i vzdělávání.

1.3 Podpora tělesně postižených studentů na vysoké škole

Studium na vysoké škole bývá občas pro každého dospívajícího člověka složité. Samotné rozhodnutí jít studovat je velkým krokem do budoucnosti. V případě handicapovaného uchazeče je tento krok provázen velkou nejistotou a obavami, zda je pro něj vůbec studium možné, zda se z domova dokáže přesunout do školy, zda se může pohybovat po budově a splňovat všechny podmínky pro studium. Proto je potřeba podpory ze strany vysoké školy. Dalším neméně důležitým faktorem rozhodnutí pro studium může být, zda po ukončení studia bude mít příležitost v daném oboru své vzdělání uplatnit na odpovídající pozici a moci pracovat.

Pro studenta s handicapem je základním druhem podpory, jak již bylo řečeno, zajištění bezbariérovosti. Ačkoliv tato podpora se může zdát být dostatečnou, existují další překážky, které je nucen překonávat. Jsou nimi např. nedostupnost vhodných materiálů ke studiu – skript, knih, špatně dostupné informace pro studenty, neinformovanost pracovníků univerzity, nedostatečné informace o specifikách zdravotního postižení, neindividuální přístup ke studentům se speciálními potřebami, malé časové prostory na přesuny na další přednášky či mezi vzdálenými budovami, rychlé probírání látky atd.

1.3.1 Přístupnost prostředí vysokých škol a identifikace architektonických bariér

Pro studenty s tělesným postižením je jedním ze základních faktorů, podle kterých se rozhodují, zda mohou nějakou činnost vykonávat, zda je to pro ně vůbec fyzicky možné, tzn. fyzicky dostupné a přístupné. V případě tělesného postižení totiž převážně nejde o nedostačující intelektové schopnosti, nýbrž o obtíže související s překonáním fyzických bariér, omezující postizněným přístup do budov vzdělávacích institucí. Ačkoliv má student schopnosti, které odpovídají nárokům na vysokou školu, může mu bariérovost školy zamezit využití těchto dispozic.

Měly by se vytvářet příležitosti pro integraci studenta s postižením a vzniknout kooperace mezi organizacemi pracujícími s touto cílovou skupinou a poskytovateli vzdělání, aby nedocházelo k tomu, že se student nebude rozhodovat podle toho co chce studovat, ale co může a co mu dovolí podmínky pro studium konkrétního školního zařízení. Například role sociálního pracovníka zde může souviset s vyjednáváním individuálního plánu studia, který zohledňuje fyzický handicap, s pomocí při nábviku specifických dovedností potřebných ke zvládnutí studia, nebo při podpoře motivovanosti ke studiu.

Při mapování bezbariérovosti se hodnotí přístupnost následujících:

- doprava
- přístupnost okolních komunikací
- vstup do budovy
- interiér budovy
- toalety
- značení bezbariérových tras

„Nejčastějšími překážkami pro studenty s postižením hybnosti v plné účasti na vysokoškolském studiu bývají bariérové přístupy do fakultních budov a do institucí z oblasti souvisejících služeb (knihovny, studovny, archivy, muzea aj.)...

...Při zpřístupňování fakultních budov je zanedbávána potřeba jejich propojení bezbariérovou pěší trasou či bezbariérovou dopravou v rámci města s místy hromadného ubytování a stravování studentů (kolejemi a menzami)...

...Pro bezbariérovost fakultních budov platí obecně následující pravidlo: student na vozíku by neměl být v žádném z prostor budovy, určených k užívání studenty, jakkoliv omezován či ohrožován při svém pohybu. Jedině díky autonomnímu a svobodnému pohybu na vozíku ve všech částech budovy se může cítit autonomní a rovnoprávný při svém studiu a rozhodování.

Bezbariérový pohyb studentů v prostředí města i bezprostředního okolí vysoké školy je třeba řešit v širším pohledu na dostupnost veškerých služeb veřejné a státní správy, služeb dopravních, zdravotních, sociálních i vzdělávacích, relevantních jejich potřebám.“ (Hájková in Květoňová, 2007)

Druhy podpory

„Existují různé druhy podpory, kterými může vysoká škola pomoci tělesně postiženému studentovi při studiu:

Poskytování kvalitních informací studentům a uchazečům o studium, s čímž souvisí činnosti podporující kvalitní komunikaci pracovníků univerzit angažovaných v této oblasti, jakož i činnosti vedoucí ke zvyšování informovanosti pedagogů v této oblasti

Podpora poskytovaná studentům při plnění studijních povinností.

Bezbariérové přístupy do objektů vysoké školy, vytváření studijních podmínek a rovněž i účelové úpravy vnitřního vybavení kolejí a menz.

Zvyšování povědomí akademické obce v problematice studentů a uchazečů s tělesným postižením za účelem řádného přístupu k této skupině studentů a jejich specifickým potřebám výuky na různých fakultách a oborech.

Poskytování asistence při studiu s cílem kompenzovat znevýhodnění studenta při plnění studijních povinností a činnostech s nimi souvisejících.

Technická vybavení univerzitních pracovišť sloužící pro potřeby všech uchazečů o studium a studentů s tělesným postižením.

Poskytování ostatních forem podpory spadajících do kompetence každé z fakult.

Monitoring oblasti podpory poskytované studentům a uchazečům o studium s tělesným postižením a činnosti s nimi souvisejících.“ (Šámalová, Melounová, 2007)

Existují i další druhy podpory, které jsou studentům k užitku, např. denní centrum – relaxačně studijní prostory, kde se spolu mohou setkávat vysokoškolští studenti včetně studentů se zdravotním postižením. Takové centrum existuje existuje např. na Metropolitní univerzitě Praha (dále MUP) a jeho činnost se osvědčila.

Toto centrum „napomáhá začleňování mladých lidí s tělesným postižením do procesu vysokoškolského vzdělávání, vytváří maximálně příhodné neformální vzdělávací prostředí a místo setkávání a komunikace s ostatními studenty, zajišťuje informačně-poradenskou činnost, poskytuje informace o studijních oborech na MUP a možnostech uplatnění absolventů, umožňuje studentům přístup na internet, k potřebné literatuře, stálá denní služba nabízí studentům všestrannou pomoc.“ (http://www.mup.cz/new_files/Sbornik-25-09-2008.pdf)

Takové centrum je určitým druhem odpočinkové místnosti, kde může student trávit efektivně svůj volný čas, např. v případě, když je odkázán na svého osobního asistenta, který ho vyzvedává po poslední přednášce a student musí zůstat v prostorách školní budovy.

Užitečnou podporou je také např. druh tréninku určitých dovedností (např. na MUP - Pracovní trénink pro zdravotně postižené), studium zdarma nebo dostupné studijní pomůcky a literatura.

Cílem každé školy by mělo umožnit všem studentům a uchazečům o studium rovný přístup ke vzdělání, rozvoj jejich osobnosti, talentu, tvůrčích, intelektuálních a tělesných schopností v rozsahu jejich plného potenciálu. Tělesně postiženým studentům by se mělo pomoci s překonáváním nejrůznějších bariér (od přístupnosti budov a učeben, přes problémy s dopravou, omezenými možnostmi ubytování až po lidské bariéry). Vysoká škola by měla

přístupovat individuálně ke každému studentovi a jeho potřebám, zároveň by měla studentovi umožnit si vybrat, jakou formu a míru podpory využije. Individuální přístup by měl být vyvíjen na co nejnižší strukturní úrovni univerzity, podpora by neměla být zajišťovaná centralizovanou formou, nýbrž decentralizovanou na jednotlivých fakultách nebo nejlépe na jednotlivých katedrách.

1.4 Počátek studia na vysoké škole

Počátek studia na vysoké škole bývá náročný, pro tělesně postiženého jedince je ale ztížen ještě o několik dalších faktorů. Především se jedná o fyzické a psychické bariéry.

Fyzickými bariérami zde mám na mysli architektonické překážky - ztížené podmínky k přístupu do jednotlivých fakultních budov a do institucí z oblasti souvisejících služeb (knihovny, studovny, laboratoře atd.) či nedostatečné technické vybavení studijních poslucháren. Dále samotný pohyb po budově bývá problém – chybějící bezbariérové výtahy, vysoké prahy v učebnách, nevhodné lavice, malé prostory, nevhodné sociální zařízení.

Psychické bariéry vytváří okolí, které může svým přístupem odrazovat a omezovat studium tělesně postiženého. Mohou to komplikovat negativní a skeptické postoje pedagogů a studentů či zbytečně omezující kritéria, která podmiňují úspěšné dokončení studijního programu. Nebo naopak kvůli viditelnému postižení velice pečující přístup pedagogů a školy, který se snaží studium co nejvíce usnadnit.

Nejen speciální pedagogové se zaměřením na socializaci dospělých osob s postižením, ale i vysokoškolské pedagogové kmenových fakult a všichni odborníci by měli umět poskytovat studentům s tělesným postižením potřebnou podporu při překonávání těchto bariér (jedná se především o kontaktní osoby, pedagogy, sekretariát a studijní oddělení). Pedagogové by měli být ochotni přizpůsobit výuku a způsob vyučování jednotlivým studentům a jejich specifickým potřebám. To by se mělo týkat i pomůcek potřebných k výuce, popřípadě skript a materiálu týkajícího se daného předmětu.

Přechod ze středoškolského života je náročný tím, že většina studentů byla zvyklá na ohledy, které jim poskytovala rodina a střední škola přednostně určená pro vzdělávání tělesně postižených. Chybí jim sociální zkušenost s konkurenčním prostředím, přirozenou soutěží mezi studenty a prosazování ve vrstevnické skupině, na kterou je velmi těžké je připravit. Toto se dá očekávat především u těžších typů tělesného postižení nebo u kombinovaného postižení.

„Pro vysokoškolské studium je z hlediska speciální pedagogiky připraven a dostatečně vybaven pouze ten jedinec (student s tělesným postižením), který disponuje nejen potřebným vědomostním potenciálem, studijními návyky, talentem a dispozicemi pro dané studium a obor, nýbrž i návyky a dovednostmi využívat vlastního funkčního potenciálu k maximální možné soběstačnosti při studiu. To znamená student, který vyžaduje speciální podporu, personální asistenci a dopomoc okolí pouze v relevantních situacích, kdy je pro něj konkrétní překážka při studiu nepřekonatelná vlastními silami.“ (Květoňová, 2007)

Podle Hájkové, 2005 „existuje několik základních okruhů problémů, s nimiž se studenti při příchodu na VŠ potkávají:

- „přestárlost“ v důsledku nerovnoměrné (odkládané a prodlužované) předchozí školní docházky
- nedostatečná zkušenost se sebou samým v roli studenta a možné problémy se sebereflexí při studiu
- psychické problémy při konfrontaci s bariérami ve studijním prostředí, problémy samostatné mobility a orientace, uvědomování si vlastních (dys)funkcí v motorické a kognitivní oblasti
- nedostatky návyků (i možností) systematického užívání IC technologií při studiu
- potřeba osobní asistence a osobní konflikt při uznání této potřeby
- problémy při přechodu z prostředí domova a pečující rodiny do samostatného života na koleji, v cizím městě, při samostatném bydlení“

1.4.1 Životní situace vysokoškolských studentů s tělesným postižením

Hlavním cílem, jak již bylo řečeno, se stává v tomto období nezávislost, která znamená i volbu a určování si vlastních cílů a potřeb. Sám si rozhoduje studijní obor a profesní zaměření. V průběhu může své cíle měnit, dosahovat jich a ve výsledku by měl být schopen získat pracovní místo a uplatnit se na trhu práce. To znamená díky svému vzdělání být schopen se v budoucnu finančně zabezpečit.

V mnoha zemích je rozpracován systém distančního vysokoškolského studia, které nevyžaduje pravidelnou přítomnost studentů na výuce. To by byla také vhodná forma pro řadu OZP. Trendy v EU se tomuto cíli snaží co nejvíce přiblížit např. vysokoškolské studium realizované přímo v pracovním prostředí, studium zaměřené na potřeby studenta, individualizované studium a e-learning, který umožňuje studium doma.

Tyto možnosti upravené formy studia se zajisté v budoucnu objeví i u nás, avšak nyní zde je stále místo pro obavy studentů, že nebudou mít rovné podmínky pro studium jako ostatní a to se také odrazí v možnosti hledání pracovního uplatnění a na trhu práce.

Zatím jako prevence před problémy a obavami se dá využít několik institucí již během základního a středoškolského studia. „Nejpozději rok nebo dva před dokončením základní školní docházky by měli rodiče s dětmi navštívit speciálně pedagogická centra či centra kariérového poradenství a získat zde konkrétní informace o studijních příležitostech a možnostech přípravy na povolání Votava, 2003 doporučuje vedle psychodiagnostiky dítěte provést ergodiagnostiku s posouzením jemně motorických schopností dítěte a jeho souvisejících předpokladů vykonávání některých činností.“

Také je vhodné si před volbou oboru zjistit, zda je pro ně vůbec možné příslušný obor studovat a zda do budoucna jsou pracovní podmínky v tomto oboru pro danou lokalitu příznivé.

Podle Zámečnickové in Květoňová, 2007 probíhá „proces při výběru a realizaci podpory v rámci vzdělávací dráhy studenta se zdravotním postižením s odvoláním na studii Scottish Council for research in education v několika bodech:

- identifikovat bariéry, individuální potřeby a limitující faktory
- snažit se existující bariéry překonávat, ne je obcházet
- informovat zájemce o studium o vybavení a poskytované podpoře
- podporovat „vhodné postupy“ při vzdělávání všech studentů, sjednotit jejich příležitosti
- odstraňovat bariéry vzniklé nevhodnými metodami
- podporovat klíčovou roli poradce pro studenty s postižením
- poskytnout studentům vedení na počátku studia, během studia a před jeho závěrem
- překonávat negativní důsledky změn financování studia a mírnit jejich dopad na studenty s postižením
- určit vhodné postupy podpory studentů s postižením a poskytnout trénink za účelem jejich dodržování
- zhodnotit všechny aspekty přijatých opatření“

Tělesné postižení nemá být překážkou studovat jakýkoliv obor, pokud není potřeba ve výkonu profese fyzická zdatnost. Předpokladem je však, aby se studenti necítili diskriminováni a měli by se nejdříve informovat o nárocích na příslušný obor a povolání.

Vysoká škola je specifická v přístupu ke studiu tím, že ji studujeme na základě vlastního dobrovolného rozhodnutí. Studium je z velké části založené na vlastním úsilí a samostudiu, proto může být pro tělesně postiženého studenta náročné zkombinovat nároky studia a jeho případných specifík s rehabilitací a potřebnou terapií. Je vyžadován častý pobyt ve studovnách, knihovnách, laboratořích a aktivního získávání informací.

Z prezentací jednotlivých vysokých škol vyplývá, že počet poradenských služeb pro studenty s handicapem nemusí být vždy dostačující. Kariérové poradenství většinou chybí a systém podporovaného zaměstnávání se orientuje spíše na pracovní doprovod a podporu středoškolských absolventů, než-li podporu vysokoškolských studentů, kteří potřebují pomoc při uplatňování jejich nabytého vzdělání. Tělesně postižení studenti by měli mít stejnou možnost se aktivně podílet na rozvoji dané profese a specializace a možnost být na pozici vysoce kvalifikovaného odborníka jako zdravý jedinec.

1.4.2 Pedagogická podpora

Právě z těchto důvodů by měl pedagogický sbor a ostatní pracovníci vysokých škol (kontaktní osoby, studijní oddělení apod.), kteří přicházejí do častějšího kontaktu se studenty, vytvářet takové prostředí, aby byl umožněn všem studentům rovný přístup ke vzdělání, rozvoji osobnosti a všech schopností v rozsahu jejich plného potenciálu.

Je potřeba, aby práce s tělesně postiženými studenty byla založena na přesném chápání jejich postižení a individuálním přístupu, který často bývá potlačován již samotným vnímáním, zda je student omezen v pohybu a třeba používá vozík, který se stal symbolem pro skupinu lidí s tělesným postižením a znamená obecnou nezpůsobilost v pohybu, či nikoliv. Toto se stane nejdůležitějším faktorem posouzení postižení a potlačí všechny ostatní specifika a potřeby. Avšak mezi skupinou tělesně postižených tvoří vozíčkáři početně malou skupinu a měl by se brát ohled na každého studenta, který má speciální potřebu.

Aby se tyto cíle vnímání individuálních potřeb naplnily, je nutné, aby pracovníci vysokých škol měli dostatečné informace o povaze a specifických jednotlivých typů zdravotních postižení v akademickém prostředí a obecně při studiu, o speciálních potřebách těchto studentů, o způsobu podpory a pomoci, o bariérách, se kterými se student každodenně setkává a zároveň měli dostatečné komunikační dovednosti a dokázali je přizpůsobit schopnostem studenta. Dostatečnost těchto informací umožní zaměstnancům větší vnímavost k potřebám studentů. Proto je nutné vzdělávání pracovníků akademické obce v této oblasti.

Dále by bylo dobré, kdyby zaměstnanci akademického prostředí uměli zajistit bezbariérové a bezpečné studijní prostředí, znali možnosti využití technologií a

technologických pomůcek za účelem kompenzace zdravotního postižení, znali plnění studijních povinností a možnosti jejich modifikací u jednotlivých typů zdravotního postižení, orientovali se v systému podpory pro studenty se speciálními potřebami, orientovali se v právní úpravě a v systému státních podpor, v systému podpory osob se ZP kotvenou v neziskovém sektoru a měli komunikační dovednosti obecně včetně schopnosti přizpůsobit komunikační styl jednotlivým typům ZP, schopnost spolupracovat a řešit problémy.

1.4.3 Komunikace

Ačkoliv se komunikace zdá být věcí běžnou, neměla by se její důležitost opomíjet. Komunikace s tělesně postiženými studenty může být pro mnohé vysokoškolské pedagogy náročná, obzvláště v případech, kdy je mluvený projev studenta narušen a kdy během rozhovoru může nechtěně docházet k různým pohybům, posunkům, potížím při artikulaci, se sliněním či s dýcháním. K takovým projevům dochází nejčastěji po DMO (dětské mozkové obrně) a u pedagogů, kteří nemusejí být zvyklí na takovýto druh projevu, to může vyvolávat nechuť ke komunikaci či rozpaky.

Přesnou diagnostikou i specifikací konkrétních potřeb lze často dosáhnout optimálního řešení k odstraňování jednotlivých bariér. Často se jedná o bariéry vedoucí k získávání aktuálních informací pomáhajících k úspěšnému zvládnutí formálních požadavků na zvládnutí studia (např. změny v rozvhu, konzultací apod.)

2. ZAKOTVENÍ PRÁV STUDENTŮ S TĚLESNÝM POSTIŽENÍM V MEZINÁRODNÍCH DOKUMENTECH

Podpora studentů vysokých škol s tělesným handicapem úzce souvisí s jejich lidskými právy. Jedním ze základních práv, které je zakotveno ve Listině základních práv a svobod, která je součástí ústavního pořádku České republiky, je právo na vzdělání.

Práva osob se zdravotním postižením se stala zejména od 80.let 20.století předmětem velké pozornosti významných mezinárodních organizací, které přijaly řadu důležitých dokumentů. Vycházely při tom z již schválených mezinárodních smluv, jako je např. ze **Všeobecné deklarace lidských práv** (1948).

Dalšími lidsko-právními dokumenty OSN a mezinárodními úmluvami, ze kterých se vycházelo, jsou:

Mezinárodní pakt o hospodářských, sociálních a kulturních právech, 1966

Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, 1966

Úmluvy o pracovní rehabilitaci a zaměstnávání invalid, 1985

Úmluva o právech dítěte, 1989

Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen, 1979

2.1. OSN

Standardní pravidla pro vyrovnávání příležitostí pro zdravotně postižené děti, mládež a dospělé osoby

Na základě zkušeností z realizace uvedených dokumentů zpracovala Komise pro sociální rozvoj Hospodářské a sociální rady OSN v úzké spolupráci se specializovanými agenturami, nevládními organizacemi „*Standardní pravidla pro vyrovnávání příležitostí pro zdravotně postižené děti, mládež a dospělé osoby*“, která byla schválena Valným shromážděním OSN 28.října 1993.

Jedním z pravidel je vzdělávání. „Státy by měly uznat zásadu zajištění stejných příležitostí základního, středního a vysokoškolského vzdělání pro děti, mládež a dospělé se zdravotním postižením v integrovaném prostředí. Měly by zajistit, aby vzdělávání osob se zdravotním postižením bylo integrální součástí vzdělávacího systému.“

Plnění těchto pravidel je monitorováno a výsledky jsou projednávány na zasedání této Komise. Z jejího zasedání, uskutečněného v únoru 2000, vyplynulo, že je třeba plnění těchto pravidel monitorovat i nadále a na základě pozitivních zkušeností z jejich aplikace připravit návrh „Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením“. Jde jim především o jejich integraci zdravotně postižených osob do aktivní společnosti.

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením

V Úmluvě Článek 24 hovoří o právu osob se zdravotním postižením na vzdělání. Důležitým odstavcem pro studenty vysokých škol, je že „Státy, které jsou smluvní stranou této úmluvy, zajistí, aby osoby se zdravotním postižením měly možnost přístupu k obecnému terciálnímu vzdělávání, odborné přípravě na výkon povolání, vzdělávání dospělých a celoživotnímu vzdělávání bez diskriminace a na rovnoprávném základě s ostatními.“

„Cílem Úmluvy je odstranit existující překážky, které brání osobám se zdravotním postižením, ať už se jedná o postižení fyzické, duševní, mentální nebo smyslové, zapojit se do plnohodnotného života. Jednotlivá ustanovení Úmluvy ukládají státům povinnost zabránit diskriminaci osob se zdravotním postižením v různých oblastech života, kde podle mezinárodních zkušeností k jejich diskriminaci nejčastěji dochází. Jedná se například o právo na vzdělání, právo na práci, právo na začlenění do společnosti a přístup ke komunitním službám a právo na uznání způsobilosti k právním úkonům ve všech oblastech života na rovnoprávném základě s ostatními.“(<http://www.llp.cz/cz/tiskove-zpravy/umluva-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim-vstoupila-v-platnost-z129>)

2.2 Medicínský model x sociální model

Přístup k osobám s tělesným postižením a jejich integraci se stále vyvíjí a mění. Jak uvádí Fischer, Škoda, 2008 „Integrativní snahy jsou popsány v následujících modelech:

- **Medicínský model,** který vychází z biologických, organických nebo funkčních příčin. Vede k péči, která je orientována medicínsky. Cílem je léčba a překonání poruchy a handicapu. Integrace znamená reintegraci po léčbě, změna školského systému není nutná, integrace spočívá v přizpůsobení se stávající struktuře.

- **Sociálně patologický model**

vychází z toho, že integrační obtíže nevycházejí z biologických odlišností, ale z problémů sociálních. Základním problémem je otázka společenské přizpůsobivosti a diskriminace. Integrace je podporována speciální terapií.⁵

„Lékařský model, nebo charitativní model, jak je někdy nazýván, dominoval při vytváření politiky vůči osobám se zdravotním postižením v evropských zemích dlouhé roky, pokud ne staletí. Je teoretickým ospravedlněním praktik, jako např. ústavní péče a segregace osob se zdravotním postižením. V oblasti zaměstnávání vede tento model téměř výhradně k zaměření na rehabilitaci a odborný výcvik a udržení příjmu pro osoby, které byly klasifikovány jako neschopné práce...

...Tento model má svůj protiklad se sociálním modelem zdravotního postižení. Sociální model je založen na socio-politickém přístupu, který říká, že zdravotní postižení primárně vyrůstá ze špatného sociálního prostředí, které není přizpůsobeno potřebám a snahám osob s postižením, spíše než z neschopnosti osob s postižením přizpůsobit se prostředí...Podle tohoto modelu je zdravotní postižení navíc čistě sociální konstrukcí...Tento bod byl zapracován do sdělení komise, kde se zdůrazňuje určení a odstranění různých bariér vůči rovným příležitostem a plné začlenění do všech aspektů života a argumentuje tím, že změny ve způsobu, jakým je uspořádána naše společnost mohou významně snížit nebo dokonce odstranit/překonat překážky, kterým čelí osoby se zdravotním postižením.“
(<http://dobravec.blogspot.com/2007/09/zmna-filozofie-i-od-lkaskho-modelu-k.html>)

Sociální model ukazuje pokrok společenského myšlení a změnu přístupu k integraci a přizpůsobení se. Ukazuje, že společnost by měla být více integrativní a měnit sebe, ne lidi s handicapem.

2.3 Sociální inkluze a inkluzivní vzdělávání

Se sociálním modelem úzce souvisí sociální inkluze a inkluzivní vzdělávání. „Inkluzivní vzdělávání je definováno jako uspořádání běžné školy způsobem, který může nabídnout adekvátní vyučování všem dětem bez ohledu na jejich individuální rozdíly, přičemž nezáleží na druhu speciálních potřeb ani na úrovni výkonů žáků. Vlivem působení

⁵ Pozn.: Dále zde autoři jmenují další dva modely: **Model prostředí**, který řeší otázku, jak se má škola či jiné zařízení či instituce změnit, aby změna byla ve prospěch znevýhodněného jedince) a **Antropologický model**, u něhož nejde primárně o zlepšení prostředí, úpravy, speciální nabídku, ale o lepší interpersonální vztahy a interakce.

rodičovských organizací, asociací lidských práv a mezinárodních organizací, jako je UNESCO, se inkluzivní vzdělávání stále více prosazuje jako vhodnější alternativa speciálního školství. Mohli bychom dokonce říci, že se stává mezinárodní politikou (Jönsson, 1994).

Inkluze jako právo: Obhájci lidských práv zastávají názor, že „inkluzie je právo“. Organizace rodičů a jedinců s postižením uvádějí, že umístění dětí se speciálními potřebami do odděleného prostředí má deprivaci důsledky, protože nemají stejné příležitosti a nemohou se zařadit do běžného systému vzdělávání ani do takzvaně normálního života. Výsledná úroveň znalostí získaná ve speciálních školách bývá nižší a neumožňuje žákům docílit ukončeného středoškolského vzdělání ani stejných příležitostí v životě.

Sociální zařazení: Má-li si člověk vytvořit pozitivní sebeobraz a identitu plnohodnotného člena společnosti, je důležité, aby jedinci, kteří se z jakéhokoli důvodu od většiny populace odlišují, nebyli izolováni, ale naopak začleněni do všech běžných institucí společnosti, tj. rodiny, školy, práce atd. Tím, že se prokáže, že společnost se snaží je přijmout, je zdůrazněno, že jsme si rovni (Canevaro a kol., 1996). UNESCO v roce 1994 uspořádalo mezinárodní konferenci ve španělské Salamance. Zúčastnili se jí ministři a ministryně školství z celého světa. I ona prosazovala inkluzivní vzdělávání:

Běžné školství s inkluzivní orientací je nejefektivnějším prostředkem boje proti diskriminačním postojům, naopak silným podnětem pro vytvoření srdečných a otevřených komunit, vybudování inkluzivní společnosti a dosažení možnosti vzdělávání pro všechny; nadto umožňuje efektivní vzdělávání i menšinové populaci dětí, zvyšuje účinnost a v neposlední řadě i finanční efektivitu vzdělávacího systému (UNESCO, Prohlášení ze Salamanky, 1994).“ (<http://www.dobromysl.cz>)

Další důležité dokumenty týkající se sociální inkluze a speciálního vzdělávání následovaly v příštích letech.

Lucemburská charta

Dalším důležitým dokumentem byla Lucemburská charta (1996), která je shrnutím výsledků vzešlých ze studijních návštěv, z pracovních porad a seminářů na poli integrace v rámci Komunitního akčního programu Helios (únor 1993 – prosinec 1996). Zkušenost z programu Helios ukázala úspěšný model spolupráce mezi hlavním proudem a speciálním vzděláváním s ohledem na vytváření školy pro všechny, kde školou rozumí vzdělávání na všech úrovních.

Škola pro všechny znamená inkluzivní vzdělávání pro všechny jedince v hlavním proudu vzdělávání. Uvádí, že inkluzivní vzdělávání se adaptuje na potřeby jedince a ne naopak. Jedinec je umístěn v centru každého vzdělávacího plánu a rodič je klíčovým partnerem v procesu vzdělávání. Prostředky odvozené z informačních a komunikačních technologií a vědeckých výzkumů musí být přístupné a použitelné pro všechny na každé úrovni vzdělávání. Charta také říká, že členské země by měly přijmout legislativu, která garantuje všem dětem školou povinným a všem dospělým právo na přístup k všeobecnému vzdělávání.

Jednu ze strategií uvádí, že informační komunikační technologie mohou eliminovat bariéry a umožňovat přístup ke vzdělávání a individuálnímu vzdělávání. Také učitelé by měli absolvovat trénink, který jim umožní rozpoznávat kvalifikaci.

Jako cíl si vytyčuje, že speciální potřeby jedince by měly být považovány za prioritu a hlavní prioritou by měla být změna lidského postoje, čímž poukazuje na důležitý problém, kterým jsou lidské bariéry.

Madridská deklarace

Po Lucemburské chartě následovala Madridská deklarace (2002), která byla ustanovena účastníky Evropského kongresu o osobách se zdravotním postižením, kteří se sešli v Madridu v počtu více než 400 osob. V této deklaraci vyjádřili svou vizi, která by měla tvořit koncepční rámec pro aktivity Evropského roku⁶ na úrovni Evropského společenství, jednotlivých států, regionů i obcí.

Ve druhém článku Preambule „Zdravotně postižené osoby požadují rovné příležitosti, ne charitu“ uvádí, že „Zdravotně postižené osoby požadují rovné příležitosti a přístup ke všem společenským zdrojům, mezi které patří vzdělání.“. V dalším článku se tvrdí, že „Dostupné statistické údaje ukazují, že zdravotně postižené osoby mají nepříjemně nízkou úroveň vzdělání a zaměstnanosti. Tato skutečnost má za následek, že ve srovnání s nepostiženými občany žije větší počet zdravotně postižených osob ve stavu extrémní chudoby.“

V šestém článku se odkazuje na sociální inkluzi již svým názvem „Zákaz diskriminace + pozitivní akce = sociální inkluze“. Ve vizích požaduje uznání jednotlivých práv, odstranění bariér a především inkluzivní společnost pro všechny.

Dále je „nutné zrušit bariéry, se kterými se zdravotně postižené osoby setkávají v oblasti vzdělávání, které jim brání v dosažení všech možností zapojení do společnosti a

⁶ Pozn.: Rok 2003 byl vyhlášen Evropským rokem osob se zdravotním postižením.

získání nezávislosti. Příležitosti by měly být vyrovnané a zdravotně postižené osoby by měly mít přístup k běžným zdravotním, vzdělávacím, školícím a sociálním službám.“

V navržených opatřeních jsou např. posouzení dosahu současné legislativy zaměřené na potírání diskriminace v oblasti vzdělávání či šetřit restrikce a diskriminační bariéry, které omezují právo zdravotně postižených na plné zapojení do společnosti. V samostatném článku „Školství“ se píše, že „Školy by měly hrát hlavní roli při šíření informací nezbytných pro pochopení a přijetí práv zdravotně postižených osob, pomáhat rozptýlit strach, odstranit mýty a nevhodné přístupy a podporovat úsilí celé společnosti. Měly by být vypracovány a rozšiřovány informativní materiály, které by u žáků napomohly při rozvoji smyslu pro individualitu s ohledem na jejich vlastní postižení i postižení ostatních a umožnily jim vnímat rozdíly mnohem pozitivněji.

Školy a university by měly ve spolupráci s aktivními členy hnutí zdravotně postižených pořádat přednášky pro novináře, odborníky na reklamu, architekty, zaměstnavatele, pracovníky zdravotních a sociálních služeb, pečovatele v rodině, dobrovolníky a členy místní správy.“

Zde ukazuje roli školy nejen jako vhodného prostředí pro studenty se zdravotním postižením, ale také jako informačního o problematice postižení pro veřejnost již od útlého věku.

Lisabonská deklarace

Lisabonská deklarace (2007) je další v řadě dokumentů týkající se studentů se speciálními potřebami ve vzdělávání. „Vznikla v rámci předsednictví Portugalska Evropské unii, kdy zorganizovalo Ministerstvo školství Portugalska ve spolupráci s Evropskou agenturou pro rozvoj speciálního vzdělávání dne 17.září 2007 Evropské slyšení: „Hlas mladých: Vstříc rozmanitosti ve vzdělávání“.

Návrhy, na kterých se shodli mladí lidé se speciálními vzdělávacími potřebami studující na středních a vyšších školách a učilištích v 29 zemích, vyústily v dokument nazvaný „*Lisabonská deklarace – Názory mladých lidí na inkluzivní vzdělávání*“. Deklarace shrnuje názory, které mladí lidé vyjádřili na plenárním zasedání v Parlamentu Portugalska (Assembleia da República) a které se týkají jejich práv, potřeb, problémů a doporučení na cestě k úspěšnému inkluzivnímu vzdělávání.“ Tohoto zasedání se zúčastnili i čeští studenti, kteří vyjádřili svůj názor.

Účastníci se shodli na svých *právech*, kterými jsou např. být respektováni jakožto budoucí dospělí členové společnosti, mít stejné příležitosti jako mají ostatní s potřebnou

podporou, sami se rozhodovat, žít nezávisle, mít možnost studovat na univerzitě, chtějí pracovat a nechtějí být izolováni od ostatních lidí bez postižení.

Jako hlavní oblasti *zlepšení*, které ve svém vzdělávání zaznamenali jsou:

- Ve vzdělávání se nám vesměs dostává uspokojivé podpory, ale další pokrok je nezbytný.
- Zlepšuje se přístupnost budov. Problematika mobility a prostředí bez bariér se čím dál častěji stává tématem veřejných diskuzí.
- Společnost si více všímá otázek postižení.
- Zlepšuje se počítačová technologie a k dispozici jsou dobře strukturované digitální knihy.

Také uvedli, že různí lidé mají různé potřeby přístupnosti a ve vzdělávání i společnosti existují různé bariéry pro lidi s odlišnými typy speciálních potřeb.

V článku týkající se *inkluzivního vzdělávání* uvádí, že je důležité poskytnout každému svobodu zvolit si, kde se chce vzdělávat, měla by existovat potřebná podpora, zdroje a kvalifikovaní učitelé, kteří by měli dobré znalosti o jejich potřebách a rozuměli jim. Inkluzivní vzdělávání považují za přínos pro sebe i pro ostatní a jako nejlepší přípravu na vyšší vzdělávání.

Kyperská doporučení k inkluzivnímu hodnocení

Zatím posledním dokumentem jsou *Kyperská doporučení k inkluzivnímu hodnocení*, která vznikla v říjnu 2008 jako výsledek konference, která byla vyústěním tříleté práce soustředěné na analýzy politiky a praxe hodnocení, které ve školách hlavního vzdělávacího proudu podporují inkluzi. Interpretuje doporučení adresovaná odpovědným politikům i lidem z praxe týkající se rozvoje postupů hodnocení podporujících inkluzi.

Inkluzivní hodnocení by mělo podporovat úspěšnou inkluzi a začlenění, mělo by podporovat formování a proces učení a žáci by se měli aktivně hodnocení účastnit. Jako další účastníky určuje rodiče, kteří by měli být součástí všech postupů hodnocení, učitele, kteří by měli využívat hodnocení pro učení jako cesty ke zlepšení vzdělávacích možností všech žáků, školy, které by měly uplatňovat plán hodnocení a využívat ho k podpoře různých potřeb žáků.

2.4 Student na VŠ s tělesným handicapem v České republice

Česká republika je podle článku 9 Evropské sociální charty Rady Evropy jako jedna z 24 smluvních stran vázána závazkem „poskytovat nebo podporovat podle potřeby služby, které pomohou všem osobám, včetně zdravotně postižených, řešit problémy související s volbou povolání a odborným postupem, s náležitým přihlédnutím k jejich osobním schopnostem a možnostem na trhu práce.“ (Zámečnicková in Květoňová, 2007)

„Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením

Byl schválený usnesením vlády ČR č.256 v r.1998 a doplněný o některá opatření usnesením vlády ČR č.667. V r.2000 zakotvil opatření „umožnit většímu počtu zdravotně postižených dosáhnout vysokoškolského vzdělání“. Tzn. odstraňování bariér (i informačních), předpokládal i zavedení státních stipendií pro zdravotně postižené studenty.

V opatření 6.2 byl popsán záměr zajistit od počátku r.2003 legislativně i finančně úhradu nákladů na dopravu, osobního asistenta, a průvodce pro studenty vysokých škol. Do r.2001 zakotvit legislativně povinnost vysokých škol přizpůsobit formu přijímacích a závěrečných zkoušek druhu zdravotního postižení uchazeče a také vytvořit systém poskytování prostředků vysokým školám k postupnému vytváření bezbariérového vnitřního prostředí.

Národní plán podpory a integrace občanů se zdravotním postižením na období 2006-2009

Tento plán byl přijatý Usnesením vlády ČR č.1004 v srpnu 2005. Výrazněji se věnuje otázkám vzdělávání zdravotně postižených osob.

První kapitola se zabývá otázkami vzdělávání osob s postižením. Jednotlivé články uvádí doporučení věnovat zvláštní pozornost organizaci vzdělávacích programů distančního vzdělávání zaměřeného na jednotlivé typy zdravotního postižení, doporučuje zohlednit vzdělávací potřeby znevýhodněných studentů s postižením v koncepci celoživotního učení, doporučuje zaměřit grantovou podporu směrem ke zpřístupnění vysokoškolského studia pro osoby s postižením.

Kapitola 5 se soustředí na studenty s omezenou schopností samostatného pohybu. Týká se přístupnosti prostředí, iniciuje do konce roku 2006 vytvoření plánů postupného zpřístupňování veřejných budov, rozvinutí přístupné dopravní infrastruktury, rozšíření bezbariérových hromadných dopravních prostředků.

Kapitola 6 píše o rovném přístupu k informacím a ke kulturnímu dědictví, o podpoře dostupnosti knihovnických a informačních služeb veřejných knihoven.

Národní rozvojový program mobility pro všechny

Byl vyhlášený Vládním výborem pro zdravotně postižené občany a Národní radou zdravotně postižených ČR dne 16.dubna 2002 inicioval vznik konkrétních grantových schémat na tvorbu systémových opatření ve městech s MHD, především na instalaci veřejných informačních a odbavovacích systémů pro cestující se sníženou schopností pohybu a orientace.

Z těchto opatření vyplývá zájem české společnosti o rozšiřování nabídky vzdělávání postižených, jako účinný nástroj pro volbu profesní orientace a studijní volbu se jeví propracovaný systém poradenství pro znevýhodněné studenty a koordinace vzdělávání, rehabilitační i sociální péče o imobilní studenty.“ (Květoňová, 2007)

2.4.1 MŠMT

Práva studentů s tělesným postižením jsou zachyceny v české legislativě, která se opírá o mezinárodní legislativu. Problematice vzdělávání studentů se speciálními vzdělávacími potřebami se v České republice věnuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.

Vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami je legislativně zakotveno v zákoně č.561/2004 Sb. (školském zákoně). *„Dítětem, žákem a studentem se speciálními vzdělávacími potřebami je osoba se zdravotním postižením, zdravotním znevýhodněním nebo sociálním znevýhodněním.“* *„Zdravotním postižením je pro účely tohoto zákona mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování.“*

„Tento zákon i ve vztahu k osobám se speciálními vzdělávacími potřebami zabezpečuje rovný přístup ke vzdělání bez jakékoli diskriminace, zohledňování vzdělávacích potřeb jednotlivce, vzájemnou úctu, respekt, solidaritu a důstojnost a všeobecný rozvoj osobnosti s důrazem na poznávací, sociální, morální, mravní a duchovní hodnoty.

Zákon zajišťuje práva všech osob, tedy i těch se speciálními vzdělávacími potřebami, aby obsah, formy a metody vzdělávání odpovídaly jejich potřebám a možnostem, včetně hodnocení, přijímání a ukončování vzdělávání. Dále mají nezpochybnitelné právo na

vytvoření odpovídajících podmínek pro vzdělávání, právo na poradenskou pomoc školy a školského poradenského zařízení, právo na bezplatné užívání speciálních učebnic, speciálních didaktických a kompenzačních pomůcek poskytovaných školou. Ve speciálních školách je již běžné, ale v běžných školách stále spíše výjimečně vzdělávání alternativními komunikačními prostředky (dorozumívání prostřednictvím znakové řeči, psaní Braillovým písmem a náhradních způsobů dorozumívání).

Málokdo ví, že osoby, jsouce k tomu indikované, mají možnost žádat na řediteli školy prodloužení středního a vyššího vzdělávání.“ (http://www.mup.cz/new_files/Sbornik-25-09-2008.pdf)

Důležitými vyhláškami týkající se vzdělávání studentů se zdravotním postižením jsou:

- *Vyhláška 73/2005Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných* upravuje pravidla speciálního vzdělávání, funce asistenta pedagoga a zařazování žáků se zdravotním postižením do speciálního vzdělávání.
- *Vyhláška 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních* charakterizuje školská poradenská zařízení – pedagogicko-psychologickou poradnu a speciálně vzdělávací centrum, ve kterých je jedním z úkolů je odborná podpora při integraci a vzdělávání žáků se zdravotním postižením

2.4.2 MPSV

Je důležité, abych se zmínila také o tom, že tělesně postižení mají specifické potřeby, na které jsou potřeba větší finanční prostředky než pro zdravého člověka. Stát se snaží tyto prostředky zajistit různými příspěvky a finanční pomocí.

- Příspěvkem na péči - Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách
- Dalšími příspěvky⁷ -Vyhláška č. 182/1991 Sb., kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon o působnosti orgánů ČR v sociálním zabezpečení (MPSV)

Evropská agentura pro rozvoj speciálního vzdělávání a HEAG

⁷ Např...: příspěvek na opatření zvláštních pomůcek, příspěvek na úpravu bytu, příspěvek na zakoupení, celkovou opravu a zvláštní úpravu motorového vozidla, bezúročná půjčka na koupi motorového vozidla, příspěvek na provoz motorového vozidla, příspěvek na individuální dopravu, příspěvek na úhradu za užívání bezbariérového bytu a garáže nebo příspěvek na péči. Avšak většinou ani tyto příspěvky nedokáží zcela pokrýt náklady na takový život. Proto jsou tu různé organizace, které se snaží pomoci.

„Vstupem do Evropské unie se České republice otevřel prostor pro zapojení do činnosti Evropské agentury pro rozvoj speciálního vzdělávání (Evropská agentura) - European Agency for Development in Special Needs Education.“ (<http://www.msmt.cz/socialni-programy/evropska-agentura-pro-rozvoj-specialniho-vzdelavani>)

„Evropská agentura je nezávislou organizací s vlastní správou, kterou založily naše členské země za účelem spolupráce v oblasti rozvoje podpory žáků se speciálními vzdělávacími potřebami.

Agenturu financují ministerstva školství jejích členských zemí (jedná se o státy Evropské unie, dále Island, Norsko a Švýcarsko) a instituce Evropské unie prostřednictvím programu Jean Monnet, který je součástí Programu celoživotního vzdělávání Evropské unie.“ (<http://www.european-agency.org/agency-projects/heag>)

„Nosnou filosofií Evropské Agentury sdílenou jednotlivými členskými zeměmi je inkluze žáků se speciálními vzdělávacími potřebami do škol hlavního vzdělávacího proudu. Zdůrazňuje se též úloha škol samostatně zřízených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami jako zdrojových, vzdělávacích a metodicko-poradenských center.“ (<http://www.msmt.cz/socialni-programy/evropska-agentura-pro-rozvoj-specialniho-vzdelavani>)

HEAG⁸

„Česká republika je zapojena do mezinárodního projektu Evropské agentury pro rozvoj speciálního vzdělávání (Evropské agentury), který se týká přístupnosti vysokých škol osobám se speciálními vzdělávacími potřebami (se zdravotním postižením). Projektu se kromě České republiky účastní další členské země Evropské agentury.

HEAG projekt začal v roce 2009 a zapojilo se do něj 26 členských zemí Agentury a také Chorvatsko a Slovensko. Hlavním cílem projektu je poskytnout co nejpřesnější informace studentům s postižením, kteří zvažují možnosti studia na vysoké škole v zahraničí. Záměrem je, aby tyto informace pomohly studentům s postižením a také profesionálům, kteří je podporují, zvážit možnosti studijních programů a mobilit.

Ze stránek jednotlivých zemí můžete získat informace o podpoře studentů s postižením, dozvědět se o národním přístupu k vysokoškolskému vzdělávání a postižení a také zde získat kontakt na klíčové osoby či instituce včetně experta projektu, kteří jsou národními HEAG zástupci v zemi, kterou jste zvolili.

⁸ Pozn.: *HEAG (Higher Education Accessibility Guide)* – Průvodce přístupnosti vysokých škol

Navíc můžete vyhledat specifické instituce a dostupnost speciálních podpůrných služeb pro osoby s postižením v jazyce (jazycích) zvolené země a v angličtině za použití přímých odkazů na databázi.

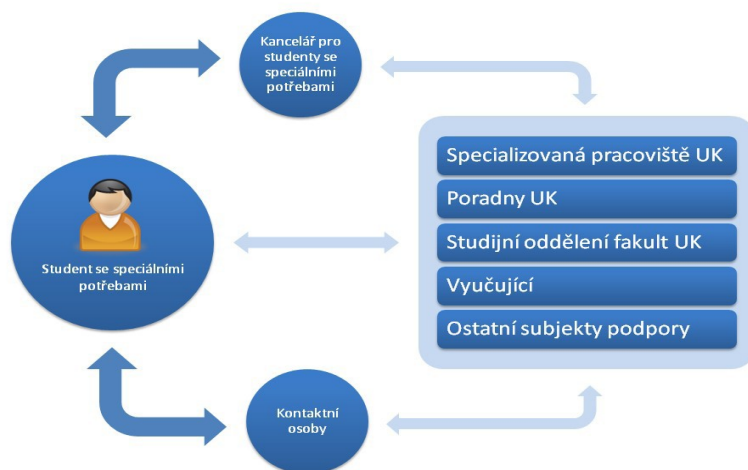
Výstupy tohoto projektu jsou shrnuty v HEAG databázi, která má sloužit jak našim, tak i zahraničním studentům a pedagogům. Databáze má evropskou, národní a institucionální úroveň, vyplňují ji vysoké školy v jednotlivých evropských zemích. Obdobný projekt byl Evropskou agenturou již realizován v předchozích letech a databáze byla jednou z nejnavštěvovanějších webových stran Evropské agentury. MŠMT ČR garantuje tento projekt. “ (<http://www.european-agency.org/agency-projects/heag>)

3. UNIVERZITNÍ SYSTÉM PODPORY NA UK

3.1 Charakteristika podpory pro studenty se speciálními potřebami

Podpora studentů a uchazečů o studium se speciálními potřebami, tzn. i pro studenty s tělesným postižením, je velice důležitá, protože je to jedna z podmínek, za které může takový student dále studovat.

„Univerzita Karlova v Praze se významně opírá o suverenitu jednotlivých fakult, čemuž odpovídá systém a organizace podpory, která je studentům se speciálními potřebami poskytována. Toto uspořádání lze charakterizovat jako decentralizované, tzn. že podpora není poskytována centrálně na celouniverzitní úrovni, ale je zajišťována ve vzájemné součinnosti více subjekty zároveň. Základními subjekty této podpory jsou především kontaktní osoby pro studenty se speciálními potřebami na příslušných fakultách, Kancelář pro studenty se speciálními potřebami působící na celouniverzitní úrovni, specializovaná pracoviště a poradny zaměřující se na jednotlivé cílové skupiny studentů, studijní oddělení příslušných fakult a v neposlední řadě individuální subjekty podpory v podobě konkrétních vyučujících a ostatních pracovníků Univerzity Karlovy v Praze.“ (<http://ipc1.cuni.cz/handicap/brozura.pdf>)

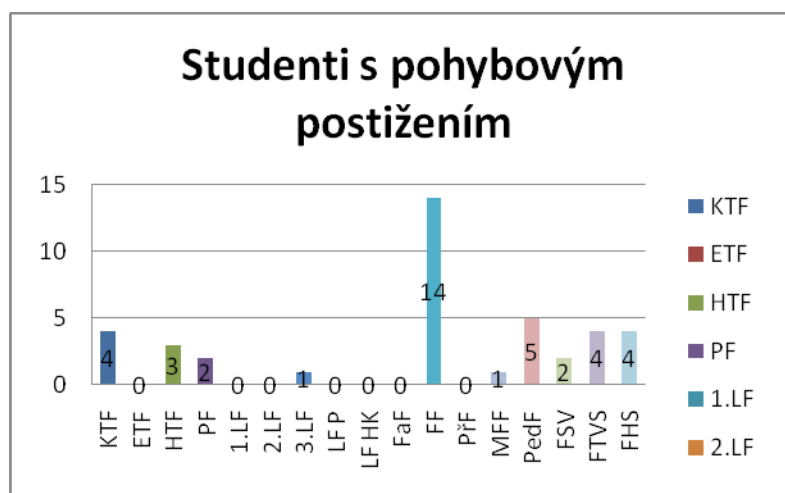
Obr. č.1: Grafické znázornění systému podpory

(Informace pro studenty se speciálními potřebami : na Univerzitě Karlově v Praze akademický rok 2008/2009)

Popis grafického znázornění (Obr.č.1):

„Grafické schéma znázorňuje hlavní subjekty podpory poskytované studentům se speciálními potřebami na UK. Student se speciálními potřebami může požádat o podporu při

studiu více způsoby. Buď přímo na své fakultě uvědomí o své záležitosti příslušnou kontaktní osobu a ta mu předá kontakty na kompetentní pracoviště, nebo kontaktuje Kancelář pro studenty se speciálními potřebami a ta mu poskytne příslušné informace. Pokud student disponuje informacemi o nabízené podpoře na UK, může oprávněná pracoviště kontaktovat sám.”(<http://ipc1.cuni.cz/handicap/brozura.pdf>)

Graf č.1: Počty studentů s pohybovým postižením na jednotlivých fakultách UK v akademickém roce 2008/09

(Informace pro studenty se speciálními potřebami : na Univerzitě Karlově v Praze akademický rok 2008/2009)

Je důležité dodat, že tento počet studentů s pohybovým postižením rozhodně není konečným počtem. Existuje mnoho studentů, kteří pomoc při studiu vyhledávají buď na jiném pracovišti nebo vůbec nevyhledávají a snaží problém vyřešit samostatně, tudíž ani nemusejí kontaktovat za celou dobu svého Kancelář pro studenty se speciálními potřebami (další jen Kancelář). Nemyslím si, že by studenti o službách Kanceláře a celkově službách pro studenty se speciálními potřebami nevěděli, ale mnoho studentů s handicapem se snaží zvládnout studijní nároky samostatně a nevyhledávat žádnou speciální pomoc, pokud ji opravdu nepotřebují. Problémy se studium řešit svépomocí nebo s pomocí spolužáků či jiných subjektů na UK.

3.1.1 Čtyři zdroje podpory na fakultě – jejich kompetence

Kontaktní osoby

„Na jednotlivých fakultách jsou k dispozici studentům se speciálními potřebami kontaktní osoby, které při své činnosti spolupracují s ostatními subjekty systému podpory.

Projednávaly přípravy na modifikované přijímací řízení, spolupracují s vyučujícími na individuálních studijních plánech pro studenty, zajišťují tlumočnický do/z českého znakového jazyka, spolupracují se speciálními pracovišti, ústavy na převedení materiálů do formy použitelné pro studenty se speciálními potřebami, atd.“
(<http://ipc1.cuni.cz/handicap/brozura.pdf>)

Vyučující

Vyučující je v nejčastějším a nejběžnějším styku se studentem, pracuje na úrovni jednotlivých kateder a v případě potřeby by měl umět pomoci zodpovědět dotaz týkající se studia, popř. odkázat studenta na příslušné pracoviště. Vyučující by měl individuálních způsobem přistupovat k potřebám studentů se speciálními potřebami.

Studijní oddělení

„Každá ze 17 fakult má své studijní oddělení, které poskytuje informace o bakalářských, navazujících magisterských a doktorských studijních oborech fakulty. Vyřizuje přijímací řízení, studijní pobyty, rigorózní řízení, stipendia, poplatky spojené se studiem atd.“
(<http://ipc1.cuni.cz/handicap/brozura.pdf>)

Sekretariát

Každá katedra má sekretariát, který zajišťuje plynulý chod katedry. Poskytuje aktuální informace o dění na katedře, pomáhá studentům vyřizovat některé studijní záležitosti, zprostředkovává styk studenta s vyučujícím. Sekretariát zodpovídá za aktuální informace na nástěnce, kdy účelné je také využívat nástěnku na webových stránkách.

3.2 Poradenské služby pro studenty s tělesným postižením na vysoké škole

„Současné poradenské aktivity, které nabízejí vysoké školy studentům s omezenou schopností samostatného pohybu a orientace, lze rozdělit do čtyř kategorií:

1. Informační a profesní poradenství
2. Studijní poradenství
3. Sociálně právní poradenství
4. Psychologické a speciálně pedagogické poradenství

1. Informační a profesní poradenství pro studenty s omezením v samostatném pohybu zahrnuje i poradenství při samotné volbě studijního oboru. Je ideální, když vysoká škola udržuje kontakty se středními školami a zvláště pak těmi, které jsou přednostně zaměřeny na vzdělávání studentů s postižením. Samozřejmě by měla být zvláštní informační nabídka studijního oddělení vysoké školy, určená pro studenty s postižením stran vnitřní přístupnosti a vybavení vysoké školy, organizace mimořádných akcí /imatrikulace, dny otevřených dveří, mimořádné oslavy a řešení náhlých změn ve výuce, přesunů, náhrad výuky), poskytovaná na webu školy i přímou či alternativní cestou (mail, fax aj.)

2. Studijní poradenství je v průběhu studia zaměřeno na řešení a konzultace konkrétních studijních obtíží tělesně postižených studentů, musí být plně individualizované a zaměřené výlučně na problémy, vyplývající z charakteru zdravotního znevýhodnění. Potřeba soustavné rehabilitace a podstatné znevýhodnění v pohybu může být objektivní příčinou odkladu či prominutí některých studijních povinností, podmíněčných zápisů a poskytovaných výjimek v průběhu studia, jejichž opodstatněnost musí posoudit odborníci ze speciálně pedagogického poradenství nebo speciální pedagogové se zaměřením na dospělý věk znevýhodněných osob.

3. Sociálně právní poradenství se zaměřuje na problematiku sociálního zabezpečení studenta, bydlení, souběžné pracovní činnosti, majetkových vztahů aj.

4. Psychologické a speciálněpedagogické poradenství se zaměřuje na psychosociální obtíže studenta, na jeho vztahové a komunikační problémy, partnerské a rodinné problémy, na pomoc při zvládnání krizových situací a podporu jeho vlastních strategií copingu aj.”
(Květoňová, 2007)

Na Univerzitě Karlově se poskytují všechny druhy poradenství. Informačně-poradenské centrum, které je na poradenství primárně zaměřené, jak již z jeho názvu vyplývá, poskytuje tyto druhy poradenství:

- profesní poradna
- psychologická poradna
- psychologická poradna pro zahraniční studenty
- sociálně-právní poradna

Poradenství na UK ovšem neposkytuje pouze IPC UK, ale také poradenská pracoviště jednotlivých fakult UK. Mezi ně patří:

- Poradenské centrum UK v Praze (HTF) – součástí je i poradna pro studenty se speciálními potřebami a studenty ze zahraničí
- Psychologická a psychoterapeutická poradna (1.LF)
- Studentská poradna (3.LF UK)
- Středisko služeb pro studenty (LF UK v Plzni)
- Pedagogicko-psychologická poradna (LF UK v HK)
- Psychologická poradna (FF UK v HK)
- Psychologická poradna (FF UK)
- Poradna pro studenty se speciálními vzdělávacími potřebami (PF UK)
- Akademická psychologická poradna (PF UK)
- Rehabilitační poradna pro studenty se speciálními potřebami (1.LF UK)
- Studentská psychologická poradna (FTVS UK)
- Adiktologická ambulance (PK VFN a 1.LF UK)
- Studentský farář (ETF UK)

Avšak poskytování samotných poradenských služeb nestačí. Pro studenty s handicapem je také důležitá dostupnost a vzdálenost těchto služeb od ostatních fakultních pracovišť či služeb.

3.3 Univerzitní pracoviště poskytující podporu studentům se speciálními potřebami

3.3.1 Kancelář pro studenty se speciálními potřebami

„Kancelář pro studenty se speciálními potřebami vznikla v rámci změn Organizačního řádu RUK a její zřízení bylo projednáno Kolegiem rektora dne 17. května 2004. Je součástí Informačně-poradenského centra UK a její činnost je v kompetenci prorektora pro sociální záležitosti UK.“ (<http://www.cuni.cz/UK-297.html>)

Do skupiny studentů se speciálními potřebami patří i student s tělesným postižením. „Kancelář zajišťuje koordinační, konzultační, informační, evidenční, koncepční a metodickou pomoc a podporu pro studenty se speciálními potřebami a spolupracuje s jednotlivými pracovišti z oblasti těchto studentů.”

„Kancelář zejména:

- zajišťuje informovanost o podmínkách studia na UK uchazečům se speciálními potřebami
- zajišťuje informovanost o službách UK pro studenty se speciálními potřebami, doplňuje a aktualizuje speciální webovou stránku, aktualizuje a každoročně vydává informační brožuru a zajišťuje její cílenou distribuci
- studentům se speciálními potřebami poskytuje relevantní informace, informuje je o aktualitách a získává od nich zpětnou vazbu na služby univerzity
- věnuje zvláštní pozornost studentům se speciálními potřebami prvních ročníků
- koordinuje služby a další pomoc studentům se speciálními potřebami na univerzitě (např. asistenci při studiu)
- poskytuje poradenství a aktivně se zasazuje o řešení individuálních studijních záležitostí studentů se speciálními potřebami
- za účelem řádného plnění studijních povinností studentů se speciálními potřebami spolupracuje s kontaktními osobami pro studenty se speciálními potřebami na fakultách, s pracovníky studijních oddělení a dalších pracovišť UK a s ostatními odděleními IPC UK
- eviduje subjekty (státní i evropské instituce, nadace, grantové agentury) poskytující finanční prostředky, a to jak pracovištím, tak jednotlivcům – studentům s se speciálními potřebami, spolupracuje na uvedené problematice s vedením IPC UK
- koordinuje celouniverzitní projekt „Podpora studentů se speciálními potřebami“

- spolupracuje s obdobnými pracovišti na jiných vysokých školách a se zájmovými organizacemi lidí s postižením
- vyjadřuje se ke stavebním úpravám kolejí i menz a vybavování pokojů pro studenty se speciálními potřebami
- sleduje nové podněty, nové metody, nová zařízení aj., informuje o nich, event. iniciuje jejich zavádění na UK“ (<http://ipc1.cuni.cz/handicap>)

Podle Melounové, 2009 je „Kancelář přínosem pro studenty v tom smyslu, že podává ucelené, komplexní informace o systému podpory na UK několika směry (letáky, info přes maily, osobní setkávání). Je nezávislým pracovištěm a hájí práva studentů. Studenti se na ni mohou obrátit, pokud nejsou spokojeni s podporou na své fakultě. Kancelář pak se pak zasazuje o nápravu situace.

Studenti se mohou dozvědět o Kanceláři více směry. Jako uchazeči např. z adresářů organizací, které zajišťují služby osobám se speciálními potřebami nebo od své domovské fakulty, kam jim zasíláme naši aktualizovanou publikaci pro studenty se speciálními potřebami na UK. Dále monitorujeme nově přijaté studenty, kterým následně posíláme přes email informace o podpoře na UK a o možnostech setkání. Každoročně monitorujeme i stávající studenty, kterým průběžně zasíláme potřebné informace. Dále se o nás mohou dozvědět přes svou kontaktní osobu na fakultě.“

„Služby Kanceláře by se mohly zlepšit jistě v mnoha ohledech, ale v současné době je pevně zakotvena v systému, který je na UK nastaven. Pokud by se měla změnit, musel by se změnit i systém. Tzn. že je nyní decentralizovaným, fakulty mají svou suverenitu. Pokud by se měly kompetence Kanceláře změnit, musel by být systém centralizovaný. Kancelář má především funkci informačně-poradenskou a od toho se odvíjí i charakter činností.“⁹

Důležitou službou, kterou Kancelář zprostředkovává pro studenty se zdravotním postižením, je zajištění asistence při studiu (nejedná o osobní asistenci, která má být hrazena z příspěvků na péči dle zákona o sociálních službách), nýbrž o studentskou výpomoc (asistenty jsou studenti UK, kteří jsou odměňováni formou stipendia), která může zajišťovat doprovod, načítání textů, pořizování poznámek z přednášek, doučování atd.

⁹ Pozn.: Z e-mailové komunikace, 1.6.2009

Minimální standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově

Do 1.října 2008 na Univerzitě Karlově chyběl dokument, který by definoval a upravoval práva studentů se speciálními potřebami (do této skupiny patří i studenti s pohybovým postižením), avšak na podzim 2008 vešlo v platnost Opatření rektora č. 25/2008 „*Minimální standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově*“ (Příloha č.1), kterým dokazuje svůj zájem na poskytnutí rovných podmínek pro všechny své studenty, i ty, kteří uvažují v budoucnosti na UK studovat.

V tomto dokumentu je především zdůrazněno právo studovat, zajistit „rovný přístup ke vzdělání, rozvoji jejich osobnosti, talentu, tvůrčích, intelektuálních i tělesných schopností v rozsahu jejich plného potenciálu“, avšak nesmějí být při tom sníženy studijní nároky. Toto opatření dále definuje v jednotlivých člancích studenta či uchazeče o studium se speciálními potřebami, cíl, kterým se zabývá, nástroje, které použije k dosažení vytýčených cílů, systém celouniverzitní podpory přijímací řízení, podporu v průběhu studia, modifikaci studijních podmínek a prostředí a zvýhodnění při ubytování.

„Dokument je rovněž reakcí na celoevropské úsilí o standardizaci podpory poskytované uchazečům o studium a studentům se speciálními potřebami na evropských univerzitách (Seznam minimálních standardů pro university¹⁰, které jsou členy UNICA – Network of Universities from the Capitals of Europe).

Materiál svým posláním a obsahem naplňuje Dlouhodobý záměr Univerzity Karlovy v oblasti studentů se speciálními potřebami (Aktualizace Dlouhodobého záměru Univerzity Karlovy v Praze pro rok 2006/2007, čl. 4 Sociální zabezpečení studentů a zaměstnanců). “ (Kancelář pro studenty se speciálními potřebami IPC UK, 2008)

3.3.2 Další univerzitní pracoviště

Kancelář pro studenty se speciálními potřebami není jediným celouniverzitním pracovištěm, které studentům s pohybovým postižením pomáhá. Na Univerzitě Karlově existují i další pracoviště, která poskytují podporu. Jsou nimi např.:

- *Ústav jazykové a odborné přípravy, Celoživotní jazykové vzdělávání zdravotně handicapovaných občanů* – umožňuje distanční formu studia (on-line kurz s dvěma prezenčními soustředěními a on-line kurz bez prezenčních soustředění)

¹⁰ Příloha č.2

- *Centrum sportovních aktivit zdravotně postižených studentů UK* – hlavním cílem činnosti centra je umožnit sportovní vyžití studentům s různými typy zdravotního postižení. Prostřednictvím sportu usnadňovat integraci do společnosti a vyrovnávat rozdíly mezi zdravými a handicapovanými mladými lidmi
- *Knihovna Katolické teologické fakulty UK, Oddělení pro nevidomé a zdravotně postižené* – nabízí v digitální podobě odbornou literaturu, která je nutná ke studiu na KTF UK, a ve formě zvukových knih další křesťanskou literaturu

3.4 Organizace

Studenti mohou za účelem řádného plnění studijních povinností také využívat zdroje podpory a pomoci mimo vysokou školu, kde poskytují další aktivity pro postižené studenty. Pro některé studenty může být i příjemnější hledat pomoc u jiných subjektů, než je prostředí, kde studují, kde se nechtějí nějakým způsobem lišit od ostatních (alespoň ne ve vyhledávání speciálních služeb). Tělesně postižení lidé jsou skupinou se specifickými potřebami a sociálním znevýhodněním, o to více se musí dbát na to, aby byla jejich práva naplňována, protože mají mnohem méně prostředků k „boji“ než-li zdraví spoluobčané. Proto vznikají organizace, které mají za úkol jim pomáhat v mnoha směrech.

Studenti s pohybovým postižením se mohou se svými problémy obrátit na různé organizace, např. *Pražská organizace vozíčkářů (POV)*.

„Pražská organizace vozíčkářů hájí a prosazuje práva všech lidí s postižením a zejména těch na vozíku. Usiluje o odstranění bariér, mezilidských i ostatních, a snaží se vytvořit vhodné podmínky pro nenásilnou integraci. Poskytuje informace a služby, které lidem s postižením usnadňují život, kontaktuje odbornou veřejnost a vítá i iniciativu široké veřejnosti.

Cílem organizace je začlenit lidi s postižením mezi ostatní spoluobčany vytvářením stejných příležitostí pro všechny s přihlédnutím ke zvláštním potřebám jednotlivých skupin.

POV provádí poradenství a zprostředkovatelské služby, edukační a publikační činnost, osobní asistenci, dopravu, odstraňování architektonických bariér, dobrovolnický program a volnočasové akce.“ (<http://www.pov.cz>)

Výraznou činností jsou poradenské služby v rámci Centra samostatného života, kde je poskytováno právní a sociální poradenství. Také se zde poskytuje poradenství v oblasti zaměstnávání lidí se změněnou pracovní schopností (právo na svobodnou volbu povolání,

zvýšenou ochranu zdraví při práci a na zvláštní pracovní podmínky), bezbariérovosti, přístupnosti dopravy (svoboda pohybu), osobní asistence či vzájemné poradenství vozíčkářů (svépomocné skupiny).

Kromě této pomoci dělá POV také velice užitečnou službu, kterou je informování veřejnosti o problematice tělesného postižení. Pořádají módní přehlídky, umožňují veřejnosti vyzkoušet si pohyb na vozíku ve městě či dělá přednášky pro studenty škol se zaměřením na sociální práci či speciální pedagogiku.

Známostou organizací je „*Svaz paraplegiků*“, občanské sdružení lidí ochrnutých po poškození míchy hájí jejich zájmy a pomáhá jim. Vznikl v roce 1990 a působí na území celé České republiky. Usiluje o vytváření podmínek pro kvalitní, aktivní život těchto lidí, pro jejich společenské i pracovní uplatnění. Usiluje o zvyšování úrovně zdravotní péče o ně a podporuje vytváření celostátního systému této péče.” (<http://www.paraple.cz>)

Nadace Charty 77 – Konto Bariéry v roce 1999 zřídila Fond vzdělávání, z něhož podporuje při studiu zdravotně postižené studenty, nejčastěji jim přispívá na stravu, školné, učební pomůcky, dopravu a ubytování. Z fondu podporuje i zdravotně postižené studenty v zahraničí. V rámci projektu Počítače proti bariérám pomáhá lidem se zdravotním postižením při vybavování výpočetní technikou a softwarem potřebnou k přípravě na povolání a k výkonu povolání.

Významnou organizací je také *Svaz tělesně postižených v České republice*, o.s., který je nestátní neziskovou organizací s celostátní působností, jejímž základním cílem je všestranně podporovat a hájit specifické potřeby a zájmy svých členů a dalších tělesně postižených občanů bez ohledu na rozsah jejich postižení.

Podobných organizací je více, všechny vznikly s podobným cílem, kterým je to, aby lidé, kteří jsou upoutáni na vozík nebo mají nějakou formu tělesného postižení, měli právo na co nejkvalitnější život, stejně jako mají zdraví lidé.

PRAKTICKÁ ČÁST

4. SONDA DO PROBLEMATIKY ŽIVOTNÍ REALITY STUDENTA S TĚLESNÝM POSTIŽENÍM

Ze zaměření práce „*Student s tělesným postižením na UK*” vyplývá cíl, který jsem zmínila v úvodu, a to jaký je skutečný život studenta s handicapem. Proto jsem se rozhodla svou práci doplnit ještě o praktickou část. Mým cílem je získat základní informace o tom, s jakými problémy se student potýká v životě a ve škole. Sestavila jsem dotazník (Příloha č.3) a udělala výzkumné šetření (sondu do problematiky životní reality studenta s tělesným postižením). Informace o sondě a jejích výsledcích jsou v následujících podkapitolách.

4.1 Formulace cílů a metodika

Cílem sondy bylo získání představy o tom, jaké potřeby student s handicapem má, jaké využívá služby na UK, co považuje za bariéry ve studiu a co by mu pomohlo je překonat. Dále jsem chtěla srovnat výstupy z výzkumu s mezinárodními dokumenty a *Minimálními standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově*.

Cílovou skupinou byli studenti Univerzity Karlovy s tělesným postižením.

Tato sonda je výsledkem ankety s použitím dotazníku, které proběhlo v průběhu května 2010, a kterého se zúčastnilo celkem 11 studentů ze čtyř různých fakult. Tyto studenty jsem oslovila přímo, s ohledem na těžko dostupné kontaktní údaje na studenty s tělesným handicapem studujících na UK, jsem kontakty získala od jiných studentů UK nebo jsem je přímo znala. Původně byli osloveni všichni studenti s tělesným postižením, na které má Kancelář pro studenty se speciálními potřebami kontakt, avšak návratnost dotazníků byla nulová.

Dotazník byl vyplňován tazatelem v průběhu rozhovoru s respondentem. Byl rozdělen do tří částí:

1. Demografické otázky
2. Otázky spojené s handicapem
3. Otázky spojené se studiem s handicapem na UK

První část dotazníku zjišťovala základní demografické údaje o respondentovi – pohlaví, věk, délku studia na UK, formu studia, fakultu, na které studuje a druh postižení, který má vliv na míře a typu využívaných služeb na UK.

Druhá část zjišťovala obecný názor na život s handicapem, společenskou situaci, se kterou se musí handicapovaný každý den setkávat.

Třetí část zjišťovala míru využití služeb na UK, bariéry, informovanost pracovníků, ale i informovanost studentů o službách a celkový pohled na situaci studenta s tělesným handicapem na UK.

Na tyto otázky jsem získala odpovědi, které jsou zhodnoceny v podkapitole „Výsledky sondy“.

4.2 Výsledky sondy

V této podkapitole shrnuji nejdůležitější výsledky vzešlé z provedené sondy. Ačkoliv není možné tyto výsledky vzhledem k nízkému počtu respondentů vztáhnout na celou zkoumanou cílovou skupinu, pokusím se alespoň nastínit jejich situaci.

Výsledky sondy jsou rozděleny do tří částí podle toho, jak byly rozděleny v dotazníku.

Demografické otázky

- Hledisko věku - Většina studentů byla ve věku pod 30 let, kromě jednoho studenta, který studuje svůj obor již déle než 10 let vzhledem k závažnosti jeho postižení.
- Hledisko fakulty - U respondentů hraje důležitou roli, jakou fakultu studují, protože v důsledku jejich postižení některé obory není pro ně možné fyzicky studovat a v budoucnu vykonávat povolání s oborem spojené. Všichni respondenti studují humanitní obor.
- Hledisko postižení - Všichni respondenti mají vrozené tělesné postižení, nikdo z respondentů neměl postižení získané. To může hrát roli ve vyrovnání se svou situací a se studiem na vysoké škole.

Otázky spojené s handicapem – Zaměřila jsem se na bariéry, které jsou pro respondenty největší, čím společnost pomáhá lidem s handicapem, co by se mělo změnit a zda se spíše přizpůsobuje společnost osobám s tělesným postižením nebo zda se stále musí více handicapovaný člověk přizpůsobit společnosti.

Zajímavé bylo, že na otázku, co je podle respondenta největší bariéra, 3 respondenti odpověděli, že schody (tudíž architektonické bariéry) a zbytek respondentů (8) odpovědělo, že je to neinformovanost ostatních, předsudky, nedůvěra k postiženým osobám a nezkušenost s postižením (tudíž psychické a sociální bariéry).

Na otázku, co handicapovaným pomáhá, byly nejčastější dvě odpovědi – překonávání psychických bariér v okolí, lidé jsou nyní více informovaní a mají širší povědomí o zdravotních postižení než dříve a fyzických bariér (zpřístupňování co nejvíce objektů lidem s tělesným postižením, situace dnes lepší, než dříve, skoro všechny objekty se staví bezbariérové a původní bariérové objekty se rekonstruují na bezbariérové objekty).

U možnosti zlepšení byla většinová odpověď (9 respondentů), že by měly být překonány psychické (společenské) bariéry a měla by se zvýšit informovanost široké veřejnosti. Ačkoliv vidí pokroky, stále tyto bariéry nejsou úplně překonány. To souvisí i s další otázkou, kde výsledkem byla odpověď, že lidé by se měli naučit chovat přirozeně k handicapovaným lidem, aby se nechovali ani arogantně, ani s příliš velkou péčí.

Na začleňování do společnosti bylo odpovídáno pozitivně, že obě strany (společnost i člověk s handicapem) se snaží přizpůsobit, aby to fungovalo. Ve společnosti je to vidět především na fyzických bariérách – moderní společnost se snaží všude zavést bezbariérový přístup.

Otázky spojené se životem s handicapem na UK - Překvapující odpovědí bylo, že 100% respondentů uvedlo, že fakultou není poskytována žádná služba, bez které by se neobešli. Mezi postrádané služby zařadili: kontaktní místo pro studenty s tělesným postižením, výtah v budově a více bezbariérových záchodů.

Žádnou speciální službu, kterou by potřebovali pro studium, nevyhledávají mimo univerzitu. Velice pozitivně hodnotili vyrovnávání studijních podmínek mezi studenty se speciálními potřebami a zdravými studenty. Také všichni uvedli, že univerzita poskytuje informace o službách na dobré úrovni.

Velice negativně byla hodnocena bezbariérovost budov. Kromě jedné budovy se všechny budovy ukázaly být jako bariérové a v těchto budovách studenti potřebují pomoc ostatních studentů, bez které by se neobešli.

V okruhu otázek týkajících se pracovníků UK jsem zjistila, že se vždy mají studenti na koho obrátit s otázkou týkajících se služeb pro tělesně postižené. Nejčastěji se obrací na

Kancelář pro studenty se speciálními potřebami, pouze jeden student uvedl, že se obrací na kontaktní osobu pro studenty se speciálními potřebami.

Respondenti se rozcházelí v názoru na informovanost pracovníků UK o problematice studentů se speciálními potřebami – zhruba polovina odpověděla, že informovanost je dostatečná, druhá polovina ji považovala za nedostatečnou. Avšak studentům se komunikuje s pracovníky UK spíše dobře.

V Kanceláři je nejčastější využívaná služba poradenství a velice oceňovanou službou byla asistence při studiu. Pouze 2 respondenti již dříve slyšeli o Minimálních standardech podpory poskytovaných studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami.

Respondenti byli celkově spokojeni s přístupem dnešní společnosti k handicapovaným spoluobčanům, ale stále zde vidí prostor pro zlepšení přístupu a informovanosti společnosti.

Na univerzitě se jim studuje dobře, jsou si vědomi podpory, která je jim poskytována a vědí o možnostech využití různých služeb poskytovaných univerzitou. Informování o službách jim přijde dostatečné, pravidelně dostávají brožuru *Informace pro studenty se speciálními potřebami* a znají webové stránky týkající se těchto informací.

Výstupy ze sondy se shodují s pravidly „*Minimálních standardů*“. Na univerzitě probíhá podpora při studiu, přístupnost budov do nejvyšší možné míry, snaha vyrovnat podmínky při vzdělávání s ostatními studenty, všechny nástroje v „*Minimálních standardech*“ jsou skutečně uplatňovány (informovanost, podpora při studiu, asistence při studiu atd.).

ZÁVĚR

Jako největší úskalí vidím v tom, že si student nechce zažádat o větší podporu (ačkoliv by mu univerzita vyšla vstříc), která by mu velice při studiu pomohla, jelikož nechce mít speciální výhody oproti ostatním studentům (pokud to opravdu není nutné). Důvodem může být stigmatizace ve společnosti ostatních studentů i pracovníků UK nebo sebepojetí, kdy se student cítí být součástí majority a nechce žádným způsobem se odlišovat. Neznamená to však, že na škole nebude existovat systém podpory, který ho plynule provede studiem v situacích, kdy byla identifikována bariéra bez ohledu na její druh.

Tohoto nelze docílit, aniž by příslušné školy neprováděly šetření potřeb studentů, s důrazem na oběh klíčových informací i kvalitu vzájemné komunikace mezi: studenty, servisními odděleními děkanátů (studijní oddělení apod.) a přednášejícími.

Řešení shledávám v tzv. sociálním auditu jednotlivých fakult, který může odhalit právě nedostatky ve zmiňované komunikaci, nastavení systému školení a odborného poradenství pro příslušné zástupce administrativy a kateder, ale i v aktivním přístupu studentů, neboť právě oni, stejně tak jako klienti sociální práce, jsou odborníky na svůj „život-problém“.

POUŽITÉ ZDROJE A LITERATURA

Monografie

BAUEROVÁ, Danuše, et al. *Handicap v přiběžích*. 2. Ostrava : Slunečnice, 2008. 299 s.

ERIKSON, Erik. *Životní cyklus rozšířený a dokončený*. Praha : Lidové noviny, 1999. 127 s.

FISCHER, Slavomil ; ŠKODA, Jiří. *Speciální pedagogika : Edukace a rozvoj osob se somatickým, psychickým a sociálním znevýhodněním*. 1. Praha : TRITON, 2008. Znevýhodnění a integrace, s. 205.

HÁJKOVÁ, V. *Integrativní pedagogika*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2005

KVĚTOŇOVÁ, Lea. *Vysokoškolské studium se zajištěním speciálně-pedagogických potřeb*. Brno : Paido, 2007. 95 s.

MATOUŠEK, Oldřich. *Slovník sociální práce*. 2. Praha : Portál, 2008. 272 s.

PIPEKOVÁ, Jarmila. *Sociálně pedagogické aspekty ve speciální pedagogice : sborník k projektu EXTRA 1995 "Sociální pedagogika a její funkce v integraci postižených"*. Brno : Paido, 1996. 136 s.

SHRNUTÍ: Minimální standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově. Praha : Kancelář pro studenty se speciálními potřebami IPC UK, 2008. 4 s.

PINTNER, Rudolf; JON, Eisenson; STANTON, Mildred. *The psychology of the physically handicapped*. New York : Crofts, 1946. 391 s.

ŠÁMALOVÁ, Kateřina, MELOUNOVÁ, Alice. *Informace pro studenty se speciálními potřebami : na Univerzitě Karlově v Praze akademický rok 2007/2008*. 9. upr. vyd. Praha : Univerzita Karlova v Praze, 2007. 99 s._

VOTAVA, Jiří. *Ucelená rehabilitace osob se zdravotním postižením : učební text pro posluchače 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy* . 1. vyd. Praha : Karolinum, 2003. 207 s.

Všeobecná encyklopedie v osmi svazcích. 3. svazek G - J. 1. vyd. Praha: Diderot, 1999. s. 131

Integrativní speciální pedagogika : integrace školní a sociální. Marie Vítková. Brno : Paido, 2004. 463 s.

Internetové zdroje

Česko-norská konference o podpoře specifických potřeb handicapovaných studentů. Praha : MUP, 2008. 50 s. Dostupné z WWW: <http://www.mup.cz/new_files/Sbornik-25-09-2008.pdf>.

Český internetový bulvár o důležitých věcech [online]. 2007 [cit. 2010-05-18]. A. Změna filozofie, i Od lékařského modelu k sociálnímu modelu zdravotního postižení. Dostupné z WWW: <<http://dobravec.blogspot.com/2007/09/zmna-filozofie-i-od-lkaskho-modelu-k.html>>.

Český statistický úřad [online]. 30.5. 2008 [cit. 2010-05-13]. Výsledky výběrového šetření zdravotně postižených osob za rok 2007. Dostupné z WWW: <<http://www.czso.cz/csu/2008edicniplan.nsf/p/3309-08>>.

European Agency for Development in Special Needs Education [online]. 2009 [cit. 2010-05-18]. Vítejte na HEAG stránce země Česká republika. Dostupné z WWW: <<http://www.european-agency.org/agency-projects/heag/country-pages/czech-republic/welcome-cs>>.

Informace pro studenty se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově : Akademický rok 2008-2009 [online]. 2008 [cit. 2009-05-03]. Dostupný z WWW: <<http://ipc1.cuni.cz/handicap/brozura.pdf>>.

LEBEER, Jo, et al. *Programy pro rozvoj myšlení dětí s odchylkami vývoje* [online]. Praha : Portál, 2006 [cit. 2010-05-18]. Dostupné z WWW: <<http://www.dobromysl.cz/scripts/detail.php?id=1102>>.

MŠMT [online]. 2006 [cit. 2010-05-18]. Evropská agentura pro rozvoj speciálního vzdělávání. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/socialni-programy/evropska-agentura-pro-rozvoj-specialniho-vzdelavani>>.

Musculoskeletal conditions [online]. 2008 [cit. 2009-03-13]. Dostupný z WWW: <http://ec.europa.eu/health/ph_information/dissemination/diseases/musculo_en.htm>.

Paraple Centrum [online]. 2010 [cit. 2010-05-22]. Vzdělávání. Dostupné z WWW: <<http://www.paraple.cz/Default.aspx?tabid=164>>.

Poradenské služby [online]. 2004 , 8.4.2009 [cit. 2009-04-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.cuni.cz/UK-317.html>>.

Poradna pro studenty s handicapem : Tělesné postižení a studium na VŠ [online]. 2006 [cit. 2009-03-07]. Dostupný z WWW: <http://userweb.pedf.cuni.cz/ksppg/poradna/telesne_postizeni/obsah.php>.

Portál města Brna [online]. 2009 [cit. 2010-05-20]. Tělesné postižení. Dostupné z WWW: <http://www.brno.cz/download/osp/socialni_pomoc_fss/zdravotne_postizeni/zd6.htm>.

Pražská organizace vozíčkářů, o.s. [online]. 2008 [cit. 2008-09-09]. Dostupný z WWW: <http://www.pov.cz/index.php?main=cile>

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením vstoupila v platnost. *Liga lidských práv* [online]. 6.května 2008, [cit. 2010-04-13]. Dostupný z WWW: <<http://www.llp.cz/cz/tiskove-zpravy/umluva-o-pravech-osob-se-zdravotnim-postizenim-vstoupila-v-platnost-z129>>.

Univerzita Karlova v Praze [online]. 2010 [cit. 2010-05-21]. Informace pro studenty se speciálními potřebami. Dostupné z WWW: <<http://ipc1.cuni.cz/handicap>>.

Univerzita Karlova v Praze [online]. 2010 [cit. 2010-05-21]. Kancelář pro studenty se speciálními potřebami. Dostupné z WWW: <<http://www.cuni.cz/UK-297.html>>.

World Health Organization [online]. 2010 [cit. 2010-05-15]. Disabilities. Dostupné z WWW: <<http://www.who.int/topics/disabilities/en/index.html>>.

Zákon č.108/2006 Sb. : Zákon ze dne 14.března 2006 o sociálních službách [online]. 2006 [cit. 2009-03-15]. Dostupný z WWW: <https://sluzbyprevence.mpsv.cz/dok/zakon-108_2006.pdf>.

Mezinárodní dokumenty:

Standardní pravidla pro vyrovnávání příležitostí pro zdravotně postižené děti, mládež a dospělé osoby, 1993

Úmluva o právech osob se zdravotním postižením, 2006

Charter of Luxembourg November, 1996

Madridská deklarace, 2002

Lisabonská deklarace, 2007

Kyperská doporučení k inkluzivnímu hodnocení, 2008

Některé aktuálně platné právní normy a předpisy v České republice týkající se integrace / inkluze

- Listina základních práv a svobod.
- Národní plán vyrovnávání příležitostí pro občany se zdravotním postižením.
- Vyhláška č. 72/2005 Sb. o poskytování poradenských služeb ve školách a školských zařízeních.
- Vyhláška č. 73/2005 Sb. o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných.
- Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

PŘÍLOHY

Seznam příloh:

Příloha č.1: Minimální standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově

Příloha č.2: Minimal standards for disabled persons for UNICA universities

Příloha č.3: Dotazník k bakalářské práci

PŘÍLOHA Č.1

Univerzita Karlova v Praze

Opatření rektora č. 25/2008

- Název:

Minimální standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově

- K provedení:

--

- Účinnost:

1. října 2008

Minimální standardy podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově

I. Úvod (preambule)

Posláním tohoto dokumentu je v souladu s platnými právními předpisy deklarovat a definovat práva studentů a uchazečů o studium se speciálními potřebami, kteří se připravují na budoucí povolání studiem na Univerzitě Karlově v Praze (dále jen Univerzita).

Každý člověk má právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu.¹¹ V souladu s právními předpisy a vnitřními předpisy Univerzity mají studenti a uchazeči o studium se speciálními potřebami stejné právo získat vysokoškolské vzdělání jako jejich zdraví kolegové. Je tedy povinností Univerzity poskytovat každému studentovi a uchazeči o studium se speciálními potřebami takovou podporu nebo úpravy studia a prostředí, jejichž cílem je kompenzace důsledků postižení projevujících se v akademickém životě.

To znamená průběžně odstraňovat architektonické, komunikační a informační bariéry a zejména zajistit:

- a) srovnatelné podmínky přijímacích zkoušek, dílčích zkoušek a dalších kontrol studia a státních závěrečných (doktorských) zkoušek,
- b) dostupnost výukových místností,
- c) přístupnost informací předávaných při výuce a ostatních informací předávaných Univerzitou či fakultou,
- d) maximální možnou samostatnost výběru stravování i ubytování a jejich vhodnost vzhledem k postižení studenta,
- e) poučený a lidskou důstojnost respektující přístup všech zaměstnanců Univerzity.

Poskytované služby a úpravy realizované s cílem dosáhnout přístupnosti jakékoli oblasti akademického života nesmějí snižovat studijní nároky, tzn. každý student Univerzity musí prokázat stejné průběžné i výstupní výsledky pro dosažení požadované kvalifikace.¹²

Univerzita zaručuje plnohodnotnou účast studentů s postižením ve všech oblastech akademického a společenského života.¹³

Univerzita zaručuje ochranu informací týkajících se postižení studenta nebo jeho zdravotního stavu a považuje je za zcela důvěrné (v souladu se [Zákonem č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů](#)).

Univerzita dbá sociálních potřeb členů akademické obce a dalších zaměstnanců s dlouhodobým zdravotním nebo těžkým zdravotním postižením a ve svých činnostech, jakož i v činnostech akademických samosprávných orgánů, činí dostupná opatření pro vyrovnání jejich příležitostí k uplatnění.¹⁴

¹¹ Listina základních práv a svobod ze dne 16. prosince 1992, čl. 26.

¹² Statut minimálních standardů pro univerzity, které jsou členy UNICA.

¹³ Statut minimálních standardů pro univerzity, které jsou členy UNICA.

¹⁴ čl. 5 Statutu UK.

II. Student či uchazeč o studium se speciálními potřebami

Studentem či uchazečem o studium se speciálními potřebami se rozumí takový student či uchazeč o studium, který vzhledem k vrozené nebo získané povaze svého zdravotního stavu vyžaduje modifikaci přijímacího řízení, studijních podmínek, odstranění fyzických překážek, popř. jiné zvláštní úpravy prostor Univerzity za účelem úspěšného průběhu studia.

Dokument rozeznává tyto skupiny studentů či uchazečů o studium se speciálními potřebami:

- a) osoby s pohybovým postižením,
- b) osoby se zrakovým postižením,
- c) osoby se sluchovým postižením,
- d) osoby se specifickými poruchami učení,
- e) osoby s psychologickými a psychiatrickými poruchami,
- f) osoby s chronickým somatickým onemocněním nebo oslabením
- g) a osoby s kombinovaným postižením.

III. Cíl

Cílem činnosti Univerzity vytyčeným v tomto dokumentu je umožnit všem studentům a uchazečům o studium, bez ohledu na povahu a stupeň jejich postižení, rovný přístup ke vzdělání, rozvoji jejich osobnosti, talentu, tvůrčích, intelektuálních i tělesných schopností v rozsahu jejich plného potenciálu.

V kompetenci garantů jednotlivých studijních programů je stanovovat speciální požadavky na zdravotní či jiné předpoklady uchazeče o studium, které jsou nutné pro řádné plnění studijních povinností a kontrol studia a/nebo řádný výkon profese, nebo tyto požadavky navrhnout.

Cílem činnosti je rovněž podpora a prosazování celoživotního učení osob se zdravotním postižením všeho věku a usnadnění účinného a úspěšného přechodu mezi všemi vzdělávacími stupni a mezi školou a zaměstnáním.¹⁵

IV. Nástroje

Pro dosažení cílů dle čl. III. jsou uplatňovány následující nástroje:

- a) poskytování kvalitních informací studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami, s čímž souvisí činnosti podporující kvalitní komunikaci pracovníků Univerzity zainteresovaných v této oblasti, jakož i činnosti vedoucí ke zvyšování informovanosti pedagogů v této problematice,
- b) uplatňování mechanismů podpory poskytované studentům se speciálními potřebami v průběhu studia (dále čl. VII) včetně vytváření speciálních studijních podmínek dle typu a stupně postižení,
- c) bezbariérové přístupy do objektů Univerzity a zajištění přístupnosti vybavení kolejí a menz (ve smyslu vyhl. č. 369/2001 Sb.)¹⁶,
- d) zvyšování povědomí akademické obce v oblasti studentů a uchazečů se speciálními potřebami za účelem řádného přístupu k této skupině studentů a jejich specifickým potřebám výuky na různých fakultách a oborech,

¹⁵ Akční plán Rady Evropy na podporu práv a plného zapojení osob se zdravotním postižením do společnosti (2006-2015) z 5. dubna 2006.

¹⁶ Dlouhodobý záměr UK.

- e) poskytování asistence při studiu na Univerzitě s cílem kompenzovat znevýhodnění studenta při plnění kontrol studia a činnostech s nimi souvisejících,
- f) technická vybavení univerzitních pracovišť sloužící pro potřeby všech uchazečů o studium a studentů se speciálními potřebami,
- g) poskytování dalších forem podpory spadajících do kompetence každé z fakult,
- h) monitorování oblasti podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami a činností s ním souvisejících.

V. Organizační a funkční schéma systému podpory studentů a uchazečů o studium se speciálními potřebami na Univerzitě Karlově

Na celouniverzitní úrovni působí Kancelář pro studenty se speciálními potřebami (dále jen Kancelář). Ve své činnosti zabezpečuje koordinační, konzultační, informační, evidenční a koncepční činnost a též metodickou pomoc v oblasti potřeb studentů a uchazečů o studium se speciálními potřebami.¹⁷

Kancelář pro studenty se speciálními potřebami je integrální součástí Informačně poradenského centra Rektorátu Univerzity.

Kancelář zejména:

- zajišťuje informovanost o službách Univerzity pro studenty se speciálními potřebami, doplňuje a aktualizuje speciální webovou stránku, aktualizuje a každoročně vydává informační brožuru a zajišťuje její cílenou distribuci
- věnuje zvláštní pozornost studentům se speciálními potřebami studujícím v prvních ročnících
- poskytuje poradenství a aktivně se zasazuje o řešení individuálních studijních záležitostí studentů se speciálními potřebami
- koordinuje služby a další pomoc studentům se speciálními potřebami na Univerzitě (např. asistenci při studiu)
- za účelem řádného plnění studijních povinností studentů se speciálními potřebami spolupracuje s kontaktními osobami pro studenty se speciálními potřebami na fakultách, s pracovníky studijních oddělení a dalších pracovišť Univerzity a s ostatními odděleními IPC Univerzity
- koordinuje celouniverzitní projekty zaměřené na oblast podpory studentů se speciálními potřebami
- spolupracuje s obdobnými pracovišti na jiných vysokých školách a se zájmovými organizacemi lidí s postižením
- vyjadřuje se ke stavebním úpravám prostor Univerzity, včetně kolejí i menz a vybavování pokojů pro studenty se speciálními potřebami, jde-li o úpravy dotýkající se studentů se speciálními potřebami
- sleduje nové podněty, nové metody, nová zařízení aj., informuje o nich, event. iniciuje jejich zavádění na UK
- na celouniverzitní úrovni monitoruje oblast podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami a činností s ní souvisejících

¹⁷ Organizační řád Rektorátu UK.

Za oblast podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami je na fakultní úrovni odpovědná kontaktní osoba. Kontaktní osoba je při své činnosti v úzké spolupráci se studenty, vyučujícími, Kanceláří, studijním oddělením, speciálními pracovišti, příslušnými katedrami a ústavu apod. Kontaktní osoba je jmenována děkanem příslušné fakulty.

Úkoly kontaktní osoby:

- v případě, že uchazeč o studium žádá v přihlášce zohlednění svého specifika, navázat s ním kontakt za účelem projednání a přípravy modifikovaného přijímacího řízení, přičemž obecně platí, že navrhovaná úprava by se měla odchylovat od běžného postupu v co nejmenší možné míře (informaci o uchazeči o studium předává studijní oddělení)
- spolupracovat s relevantními pracovišti v rámci Univerzity (např. katedry, ústavy a speciální pracoviště) na přípravě modifikovaného přijímacího řízení
- informovat studenty se speciálními potřebami o službách poskytovaných Univerzitou a fakultou a průběžně aktualizovat informace pro studenty a uchazeče o studium na internetových stránkách příslušné fakulty
- rozvíjet činnosti, které usilují o zvyšování informovanosti zaměstnanců fakult v problematice studentů se speciálními potřebami, usilovat o formování takového akademického prostředí, které bude přátelské vůči studentům se speciálními potřebami
- seznamovat absolventy fakult s informačními zdroji týkajícími se zaměstnávání osob se speciálními potřebami a monitorovat jejich vstup na trh práce
- na fakultní úrovni monitorovat oblast podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami a činností s ní souvisejících a informovat o jejím stavu Kancelář
- informovat vyučující o účasti studentů se speciálními potřebami na jejich výuce
- po dohodě a ve spolupráci s vyučujícím zajišťovat tlumočníky do/z českého znakového jazyka, transliterátory do/ze znakové češtiny, vizualizátory mluvené češtiny a zapisovatelské služby, případně nahrávání kurzu na zvukový resp. audiovizuální nosič¹⁸
- spolupracovat s příslušnými katedrami, ústavu a speciálními pracovišti na převedení studijních materiálů do formy použitelné pro studenta se specifickými potřebami
- spolupracovat na řešení individuálních studijních záležitostí a modifikací studijních podmínek a prostředí
- přijímat, konzultovat a případně realizovat návrhy studentů na zlepšení přístupnosti učebních materiálů, budov a ostatních prostor Univerzity

V kompetenci každé z fakult Univerzity je zřizovat specializovaná informačně poradenská pracoviště pro zajišťování potřeb studentů a uchazečů o studium, tedy i studentů se speciálními potřebami.

Speciální pracoviště pro podporu studentů se speciálními potřebami

Speciální pracoviště jsou zřizována na půdě jednotlivých fakult. Jejich služby jsou však zpřístupňovány každému studentovi se speciálními potřebami či jinému subjektu podpory studentů se speciálními potřebami na Univerzitě.

¹⁸ Zákon č. 155/1998 Sb. o znakové řeči.

Spektrum nabídky služeb zahrnuje zejména tyto činnosti:

- poradenství a poskytování služeb různým skupinám studentů se speciálními potřebami
- individuální a modifikovaná výuka
- technická podpora minimalizující důsledky zdravotního postižení při plnění kontrol studia a činnostech s nimi souvisejících
- prezenční a absenční půjčování knih a studijních materiálů (včetně cizojazyčné literatury)
- sportovní aktivity a sportovní poradenství

Významným zdrojem podpory je pro studenta se speciálními potřebami konkrétní vyučující. Každý vyučující má být v dostatečném časovém předstihu informován o tom, že jeho výuku bude navštěvovat student se speciálními potřebami. Při své činnosti je v úzké spolupráci s kontaktní osobou příslušné fakulty, popř. se speciálními pracovišti.

Základními povinnostmi vyučujícího je:

- uplatňovat individuální, poučený a lidskou důstojnost respektující přístup ke studentům
- je-li to účelné, připravit modifikovanou podobu dílčího či závěrečného plnění kontrol studia, která by se však měla odchylovat od běžného postupu jen v nejmenší nutné míře
- s využitím kompenzačních, technických a výukových pomůcek garantovat studentům přístup k informacím předávaným při výuce ve formě, která je pro ně přístupná ¹⁹
- svým přístupem nesnižovat studijní nároky kladené na studenty
- je-li to možné, ve výuce v maximální míře uplatňovat multisenzoriální přístup

VI. Přijímací řízení ke studiu

Každý uchazeč o studium musí splnit podmínky stanovené Řádem přijímacího řízení Univerzity, aby byl ke studiu na Univerzitě přijat.

Pokud uchazeč o studium požaduje modifikaci přijímacího řízení vzhledem ke svému druhu postižení, musí být součástí přihlášky ke studiu písemná zdůvodněná žádost doplněná lékařskou zprávou nebo vyjádřením relevantního odborného pracoviště.

Po přijetí takovéto přihlášky studijní oddělení neprodleně informuje kontaktní osobu fakulty, která prozkoumá ve spolupráci s příslušným proděkanem příslušné fakulty žádost o modifikaci přijímací zkoušky. Kontaktní osoba naváže s uchazečem o studium osobní kontakt, zjistí povahu a rozsah specifického nároku a navrhne ve spolupráci s příslušným proděkanem, s příslušnou katedrou či ústavem modifikaci přijímací zkoušky. Navrhovaná úprava se má odchylovat od běžného postupu v nejmenší nutné míře. Dále se ověřuje připravenost uchazeče o studium využívat standardních technologií, které jsou pro překonání daných specifických bariér k dispozici (kompenzační pomůcky, výpočetní technika, znalost českého znakového jazyka nebo hmatového písma apod.).

¹⁹ Statut minimálních standardů pro univerzity, které jsou členy UNICA.

Uvedený postup je třeba realizovat tak, aby byl v souladu s Řádem přijímacího řízení Univerzity a případnými navazujícími fakultními vnitřními předpisy nebo opatřeními.

VII. Podpora studentů se speciálními potřebami v průběhu studia

Podpora spočívá v následujících mechanismech:

- modifikace jednotlivých kontrol studia s ohledem na individuální potřeby studenta (zajišťuje kontaktní osoba ve spolupráci s příslušnou katedrou či ústavem, popř. speciálním pracovištěm)
- modifikace studijních podmínek a prostředí za účelem řádného plnění studijních povinností (zajišťuje kontaktní osoba, Kancelář, speciální pracoviště)
- poskytování informací studentům o systému podpory, který Univerzita nabízí (zajišťuje kontaktní osoba a Kancelář)
- přijímání, konzultování a případná realizace návrhů studentů na zlepšení přístupnosti učebních materiálů, budov a ostatních prostor Univerzity ve spolupráci s příslušnými odpovědnými pracovníky Univerzity (zajišťuje kontaktní osoba)
- organizace asistence při studiu (zajišťuje Kancelář)

Student, který požaduje modifikaci studijních podmínek a prostředí, je povinen předložit lékařské potvrzení o svém zdravotním stavu nebo vyjádření relevantního odborného pracoviště na příslušném studijním oddělení.

Zahranční studenti se speciálními potřebami mohou při svém studijním pobytu využít stejných služeb, které Univerzita nabízí českým studentům se speciálními potřebami. Za zabezpečení těchto služeb odpovídá zahraniční odbor rektorátu Univerzity a příslušné oddělení děkanátu fakulty ve spolupráci s Kanceláři a kontaktními osobami.

VIII. Modifikace studijních podmínek a prostředí

Na základě písemné žádosti studenta může děkan povolit absolvování jednoho nebo více úseků studia podle individuálního studijního plánu, jehož průběh a podmínky zároveň stanoví.²⁰

1. Studenti s pohybovým postižením

Příslušná katedra či ústav je povinen zajistit pro konání přijímacího řízení, výuky a plnění ostatních studijních povinností v průběhu studia bezbariérové prostory.

Rozvrhy jednotlivých studijních plánů studijních programů a oborů jsou koncipovány tak, aby se přednášky a semináře konaly v těch prostorách, které jsou pro studenty přístupné a pokud možno umístěné v těsné blízkosti bezbariérových toalet. Výjimkou mohou být speciálně vybavené výukové prostory.

Po předchozí domluvě mezi vyučujícím a studentem může být provedena modifikovaná verze dílčího či závěrečného plnění kontrol studia. Úprava by se však měla odchylovat od běžného postupu jen v nejmenší nutné míře. Pro přípravu modifikovaného plnění kontrol studia lze využít služeb speciálních pracovišť.

Pro řádné plnění studijních povinností a činností s nimi souvisejícími lze využívat asistenta při studiu, popř. smluvního osobního asistenta.

²⁰ Studijní a zkušební řád UK.

2. Nevidomí a slabozrací studenti

Vyučující předá v elektronické formě studentům před zahájením výuky osnovu předmětu a přehled výchozí studijní literatury.

Student je oprávněn po předchozí domluvě s vyučujícím pořizovat zvukový záznam z výuky a posléze jej využívat výhradně ke studijním účelům pro vlastní potřebu, popř. během výuky využívat jiného technického vybavení a pomůcek.

Vyučující ve spolupráci s kontaktní osobou, případně speciálním pracovištěm zajistí studentovi možnost převést potřebnou studijní literaturu a jiné studijní materiály do elektronické podoby. Student tyto materiály použije výhradně ke studijním účelům pro vlastní potřebu.

Po předchozí domluvě mezi vyučujícím a studentem může být provedena modifikovaná verze dílčího či závěrečného plnění kontrol studia. Úprava by se však měla odchylovat od běžného postupu jen v nejmenší nutné míře. Pro přípravu modifikovaného plnění kontrol studia lze využít služeb speciálních pracovišť.

Pro řádné plnění studijních povinností, a to zejména za účelem zpřístupňování informací bezprostředně souvisejících s plněním studijních povinností, lze využívat asistenta při studiu, popř. jiného smluvního asistenta.

3. Neslyšící a nedoslýchaví studenti

Vyučující předá studentům před zahájením výuky osnovu předmětu a přehled výchozí studijní literatury.

Rozvrhy jednotlivých studijních plánů studijních programů a oborů jsou koncipovány tak, aby se výuka konala přednostně v těch prostorách, které jsou pro studenty speciálně přizpůsobené, tj. v místnostech odhlučněných, s kobercem, se sálovou smyčkou apod.

Student je oprávněn po předchozí domluvě s vyučujícím pořizovat zvukový a/nebo obrazový záznam z výuky a posléze jej využívat výhradně ke studijním účelům pro vlastní potřebu, popř. během výuky využívat jiného technického vybavení a pomůcek.

Kontaktní osoba po dohodě a ve spolupráci s vyučujícím zajišťuje dle konkrétních potřeb studentů tlumočnický do znakového jazyka a zapisovatele výuky.

Po předchozí domluvě mezi vyučujícím a studentem může být provedena modifikovaná verze dílčího či závěrečného plnění kontrol studia. Úprava by se však měla odchylovat od běžného postupu jen v nejmenší nutné míře. Pro přípravu modifikovaného plnění kontrol studia lze využít služeb speciálních pracovišť.

Pro řádné plnění studijních povinností, a to zejména za účelem zpřístupňování informací bezprostředně souvisejících s plněním studijních povinností, lze využívat asistenta při studiu, popř. jiného smluvního asistenta.

4. Studenti se specifickými poruchami učení

Student je oprávněn po předchozí domluvě s vyučujícím pořizovat zvukový a/nebo obrazový záznam z výuky a posléze jej využívat výhradně ke studijním účelům pro vlastní potřebu, popř. během výuky využívat jiného technického vybavení a pomůcek.

Po předchozí domluvě mezi vyučujícím a studentem může být provedena modifikovaná verze dílčího či závěrečného plnění kontrol studia spočívající zejména v navýšení časového limitu a úpravě prostředí, ve kterém je studijní povinnost splňována. Úprava by se však měla odchylovat od běžného postupu jen v nejmenší nutné míře. Pro přípravu modifikovaného plnění kontrol studia lze využít služeb speciálních pracovišť.

Pro řádné plnění studijních povinností, a to zejména za účelem zpřístupňování informací bezprostředně souvisejících s plněním studijních povinností, lze využívat asistenta při studiu, popř. jiného smluvního asistenta.

5. Studenti s psychologickými a psychiatrickými poruchami

Po předchozí domluvě mezi vyučujícím a studentem může být provedena modifikovaná verze dílčího či závěrečného plnění kontrol studia. Úprava by se však měla odchylovat od běžného postupu jen v nejmenší nutné míře. Pro přípravu modifikovaného plnění kontrol studia lze využít služeb speciálních pracovišť.

Pro řádné plnění studijních povinností, a to zejména za účelem zpřístupňování informací bezprostředně souvisejících s plněním studijních povinností, lze využívat asistenta při studiu, popř. jiného smluvního asistenta.

6. Studenti s chronickým somatickým onemocněním či oslabením

Po předchozí domluvě mezi vyučujícím a studentem může být provedena modifikovaná verze dílčího či závěrečného plnění kontrol studia. Úprava by se však měla odchylovat od běžného postupu jen v nejmenší nutné míře. Pro přípravu modifikovaného plnění kontrol studia lze využít služeb speciálních pracovišť.

Pro řádné plnění studijních povinností, a to zejména za účelem zpřístupňování informací bezprostředně souvisejících s plněním studijních povinností, lze využívat asistenta při studiu, popř. jiného smluvního asistenta.

IX. Ubytování

Studenti, kteří jsou uznáni osobami dlouhodobě zdravotně postiženými nebo dlouhodobě těžce zdravotně postiženými dle zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, §9 odst. 2 písm. b) a c) či držitelé průkazu ZTP a ZTP/P jsou při posuzování žádostí o ubytování zvýhodněni.

X. Závěrečná ustanovení

Toto opatření nabývá účinnosti dne 1. října 2008.

V Praze dne 26. září 2008

Prof. RNDr. Václav Hampl, DrSc.
rektor

PŘÍLOHA Č.2

MINIMAL STANDARDS FOR DISABLED PERSONS FOR UNICA UNIVERSITIES

Proposal

UNICA universities have committed themselves to removing barriers and to promoting equality of opportunity in all their activities. (Mission Statement on Equal Opportunities, 2000). Therefore this proposal of minimal standards assumes that UNICA universities are responsible for ensuring equality of access to persons with disabilities.

Disabilities can be visible or invisible, for example, impaired mobility, hearing or sight, chronic illness, dyslexia, and mental health conditions.

The following should be taken into consideration when universities create their own solutions for accessibility:

- Persons with disabilities have equal rights to higher education, and it is the responsibility of higher education institutions to ensure these rights.
- All adjustments and services for persons with disabilities are to equalise their chances, and should not affect the level of academic requirements for entry nor the academic standards to be met nor should they place the person with disabilities at an unreasonable advantage.

STANDARDS:

1. The needs of disabled persons (both students and staff) are considered in all strategic plans of the institution.
2. The university has an official document/statement on equal rights, which specifically describes the university policies and procedures concerning persons with disabilities.
3. The university has a specialist service or at least one full time employee with responsibility for coordinating services.
4. The university develops clear criteria of eligibility for services and accommodations.
5. The university applies the same standards in the assessment of all students, disabled or not.
6. Students with disabilities have the same choice of study programmes as non disabled students.
7. The university ensures the protection of information concerning the disability or health of an individual and treats it as confidential.
8. The university promotes disability awareness among students and staff.
9. The University provides disability training for its staff (teaching and administrative).

ACTION PLAN:

The **UNICA Dis/ability Group** -composed of disability and integration officers - will set up a **road map for the network:**

- a) collect examples of good practice
- b) develop guidelines
- c) organize training workshops
- d) prepare projects
- e) report annually to the General Assembly/Steering Committee of UNICA on progress and achievements.

This proposal has been prepared during the breaks of the “Education for all” conference organized by Pawel Wdowik at the University of Warsaw, 10-12 September 2007 by the UNICA participants.

PŘÍLOHA Č.3

Dotazník k bakalářské práci

DEMOGRAFICKÉ OTÁZKY:

- 1) **Pohlaví**
 - a) muž
 - b) žena

- 2) **Kolik je Vám let?**
 - a) 19–23 let
 - b) 24–26 let
 - c) více než 26 let

- 3) **Jak dlouho již studujete na Univerzitě Karlově?**
 - a) 1 rok
 - b) 2-3 roky
 - c) 4-5 let
 - d) více než 5 let

- 4) **Jakou formou studia studujete?**
 - a) prezenční bakalářské
 - b) prezenční magisterské
 - c) kombinované bakalářské
 - d) kombinované magisterské
 - e) jiné

- 5) **Prosím vyplňte, jakou fakultu, popř. katedru, studujete:**

- 6) **Prosím, uveďte druh, popř. rozsah, Vašeho postižení (důležité vzhledem ke zkoumanému problému):**

VLASTNÍ DOTAZNÍK:

Otázky spojené s handicapem:

- 1) Jaké bariéry ztěžují život handicapovaným?
- 2) Co podle Vás nyní pomáhá lidem s handicapem?
- 3) Co by se mělo vylepšit na pomoc handicapovaným?
- 4) Přistupuje okolí k handicapovaným správně? Mělo by se něco změnit?
- 5) Myslíte si, že se spíše přizpůsobuje společnost potřebám člověka s handicapem nebo člověk s handicapem společnosti?

Otázky spojené se studiem na UK:

Univerzita/Fakulta – služby poskytované studentům na jednotlivých fakultách

6) Jakou službu poskytovanou v rámci fakulty využíváte?

7) Existuje nějaká služba/pomoc/podpora na fakultě, bez které byste se neobešli?

8) Jakou službu postrádáte pro studenty s tělesným postižením?

9) Musíte vyhledávat jinde některé služby, které by měla univerzita podle vás určitě poskytovat při studiu handicapovaným studentům?

10) Myslíte si, že služby dostatečně vyrovnávají studijní podmínky jako jsou pro studenty, kteří nemají speciální potřeby?

11) Na jaké úrovni Vám univerzita poskytuje informace týkající se služeb a podpory při studiu pro tělesně postižené?

12) Je dostatečně zajištěna bezbariérovost budov?

13) Cítíte nějaká omezení při studiu?

Pracovníci UK

14) Máte se na koho obrátit v případě potřeby žádosti o radu/pomoc v problematice studia s tělesným postižením na UK?

15) Na jakého pracovníka/pracoviště se nejčastěji obracíte v případě potřeby?

16) Jaké mají podle Vás pracovníci UK informace o problematice studentů se speciálními potřebami?

17) Jak se Vám komunikuje s pracovníky UK?

Kancelář se speciálními potřebami – celouniverzitní úroveň

18) Jakou službu jste prostřednictvím Kanceláře pro studenty se speciálními potřebami využili?

19) Domníváte se, že přijetí Minimálních standardů podpory poskytované studentům a uchazečům o studium se speciálními potřebami, byl přínosem ke zkvalitnění služeb?

20) Chtěl/a byste závěrem něco dodat?